

שם בית הספר : עיינות ירדן
סמל בית הספר : 260067
טלפון בית הספר : 04-6940541
כתובת : קיבוץ עמיר, ת.ד 12140

100 שנה לתקופת היובש בארה"ב פשע מאורגן יהודי בדטרויט כמקרה חקר

עבודת גמר בהיסטוריה

שם המנחה : ניר יהודאי
תואר : ד"ר
מקום העבודה : עיינות ירדן

שם התלמידה : איה פלטר

ינואר 2020

תוכן העניינים

1.....	מבוא
2.....	פרק ראשון: מאפייני ההגירה היהודית לארה"ב בראשית המאה ה-20
7.....	פרק שני - מה היו הגורמים לכניסת יהודים לעולם הפשע באותה תקופה?
11.....	פרק שלישי – תקופת היובש נסיבות ומאפיינים
21.....	פרק רביעי- פשע מאורגן "יהודי" בדטרויט באותה תקופה
26.....	סיכום
27.....	סוף דבר: ההקשר המשפחתי
29.....	תודות
30.....	רשימת המקורות
32.....	נספחים
32.....	נספח 1: תמונות משפחתיות
39.....	נספח 2: הצעת החקר המקורית

הגעתי לנושא העבודה בשל קשר משפחתי: משפחתו של סבא רבא שלי עברה את תהליכי ההגירה לארה"ב בתחילת המאה העשרים ומהווה בעצם דוגמא לתחילת החיים בארה"ב, כמהגרים ממזרח אירופה, עם הקשיים הכרוכים בכך, והיתה מעורבת בהמשך בעסקי הברחת אלכוהול מדטרויט בתקופת היובש. חשוב לי לציין כי ההקשר המשפחתי הפך עבורי את העיסוק בנושא העבודה למרתק והכניס ממד מיוחד ללמידה.

העבודה עוסקת בחלקם של יהודים בארה"ב בפשע המאורגן, עם דגש על חלקם בפעילות הפשע המאורגן בתקופת היובש בארה"ב בשנות ה-20 של המאה הקודמת. על סמך ההקשר המשפחתי לתקופה ולעיר דטרויט, התמקדתי בסופו של דבר בפעילות של "כנופיית הסגול" (The Purple Gang) בדטרויט, כנופייה יהודית שהייתה שם דבר בתחום הפשע המאורגן בתקופה זו ויצא לה מוניטין כ"מוצלחת" וחזקה ביותר.

שאלת החקר שלי הייתה: מה היו הגורמים שהביאו יהודים לעיסוק בפשע מאורגן במהלך התקופה, ובמה התאפיינה המעורבות שלהם בתופעה.

בהתמודדות עם שאלת החקר בחרתי להתחיל בפרק הראשון עם תהליכי ההגירה היהודית לארה"ב בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, עם דגש על קשיי ההגירה ותחילת דרכם של המהגרים בארה"ב. לאחר מכן עסקתי בפרק השני בסוגיית הגורמים לכניסת יהודים לפשע המאורגן. בפרק השלישי העוסק בתקופת היובש התמקדתי בעיקר בהיבט היהודי לאורך תהליך התגבשות תנועת וחוקי היובש. בפרק הרביעי והאחרון חקרתי את התופעה בהתמקדות בכנופיית הסגול שפעלה בדטרויט במהלך התקופה.

בסיום העבודה בחרתי להוסיף סוף דבר, חלק שמתאר את ההקשר המשפחתי לנושא מאז ועד היום.

הערה בקשר למקורות: כדי להתמודד עם הנושא בו עוסקת עבודתי הייתי צריכה להשתמש במקורות בשפה האנגלית, ולשם כך קיבלתי סיוע בתרגום מבית הספר.

פרק ראשון: מאפייני ההגירה היהודית לארה"ב בראשית המאה ה-20

"ההיסטוריה האנושית אינה אלא תולדות הנדידות והנדודים ההמוניים של בני האדם". פראנץ' אופנהיימר

השנה 1881, 13 במרץ, סנט פטרסבורג, רוסיה. רצח הצאר הרוסי אלכסנדר השני בוצע ע"י חבר בתנועת "נרודניה ווילה" (רצון העם). האנטישמיות "מפנה" את האשמה על היהודים. תחילת הפוגרומים. פוגרום: פעולה קבוצתית אלימה כנגד קבוצה אתנית או דתית מובדלת בידי ההמון.

הגירה: תנועה של בני אדם העוזבים את מקומות מושבם ועוברים לחיות במקומות אחרים. בהגירה בין-לאומית (הגירה חיצונית) המהגרים עוברים ממדינה אחת למדינה אחרת. בהגירה פנימית המהגרים עוברים לחיות במקום חדש בתוך אותה מדינה, "פרי מאורעות כלכליים ולא פרי רצון אידאולוגי ומטרתה לשפר את רמת החיים של המהגר". כך טענו סוציולוגים ציוניים, והוסיפו שבניגוד להגדרה זו, עליית היהודים לישראל שונה בתכלית השינוי.

במחקרים שעשו אותם סוציולוגים ציוניים, הם הדגישו את הגישה שיהודים שהיגרו לארץ ישראל בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, עשו זאת ממניעים אידאולוגיים, ואילו האחרים שהיגרו לאמריקה ולארצות אחרות עשו זאת מטעמים כלכליים.¹ וכך טען אחד מהם: "בזמן שרוב היהודים שהיגרו מארצות מזרח אירופה עשו זאת כדי לשפר את מצבם הכלכלי, היהודים שהיגרו לארץ ישראל, לעמת זאת, עשו זאת ממניעים אידאולוגיים ומטרות לאומיות".²

במאמר שלו טען אלרואי שקבלת ההחלטה להגר לארץ ישראל הייתה מורכבת משיקולים רבים ומגוונים אשר לא היו בהכרח שונים מאלה של המהגר היהודי לארה"ב באותם שנים. ההגירה היהודית לארה"ב ולארץ ישראל הייתה חלק מתנועת ההגירה הבין לאומית שבמסגרתה עברו בין השנים 1850 ל-1914 כ-55 מיליון מתושבי אירופה ליבשת אמריקה.³

מקורות מידע למהגרים. דבר שהשפיע מאוד על החלטותיהם של מהגרים רבים ממזרח אירופה היו מקורות המידע על הארץ אליה רצו להגר. בשל המורכבות הרבה של תהליך ההגירה לאמריקה, על סמך ניסיונות קשים שעברו מהגרים, החלו לקום מרכזי מידע ולשכות שונות בתחילת המאה ה-20, אשר סיפקו למהגרים עתידיים מידע על ארצות היעד אליהן התכוונו להגיע. חומר ארכיוני שנשאר ונשמר מפעילות אותן לשכות, מלמד שאכן אצל רוב המהגרים, גם לארץ ישראל וגם לאמריקה, פעלו בדרך כלל שיקולים דומים. המידע הזה מצביע גם על כך שלא היה שוני מהותי במאפיינים של המהגרים לשני היעדים.⁴

¹ גור אלרואי, "ההגירה היהודית לארץ ישראל ולארצות הברית בראשית המאה העשרים: ניתוח חברתי-דמוגרפי". *מגמות מח, מס' 3-4* (2012): 459-485, 461-459, להלן: אלרואי.

² C. Goldscheider, 1992. "Demographic Transformations in Israel: Emerging Themes in Context." In *Population and Social Change in Israel*, edited by C Goldscheider, 1-38. Boulder: Westview Press, 6.

³ אלרואי, שם.

⁴ שם, 463-462.

אופייה המשפחתי של ההגירה היהודית בעיקר עם יציאתם של נשים וילדים, הפך את הנושא הזה למסובך מאוד והמהגרים ומשפחותיהם היו צריכים להתמודד עם הרבה בעיות, החל מהשגת המסמכים הנדרשים, רכישת כרטיסי נסיעה ברכבת או בהפלגה, ומכירת הבית והעסק. בכדי לחצות את האוקיינוס ולהגיע בשלום לארץ היעד, נדרשה מהמהגר מידה רבה של יכולת אלתור ותושייה. לרוב היהודים שתכננו להגר זאת הייתה הפעם הראשונה בה יצאו מעירתם ואזורם והתמודדות עם הבלתי ידוע הייתה למעלה מיכולתם. עצם החשש של היהודים במערכה ומרכזת של אירופה שיהודי המזרח יישארו בנמלי המוצא ולא יחצו את האוקיינוס גרמו להקמת אותה רשת של לשכות המודיעין.

אחת מלשכות המודיעין הבולטות הייתה מטעם יק"א- החברה להתיישבות יהודית והיא נוסדה בסנט פטרסבורג בשנת 1904. לשכות המודיעין של יק"א היו פזורות ברחבי האימפריה הצארית. כחלק מתהליך הפצת המידע החלו לשכות המודיעין להוציא לאור חוברות הדרכה מסוגים שונים לכבוד המהגרים ובהן הסברים ועצות למהגר. החוברת הנפוצה ביותר נמכרה ע"י לשכת יק"א ונקראה בזמנו "אלגעמיינע ידיעות פאר די וואס ווילען פאהרען אין פרעמדע לענדער" (ידיעות כלליות למי שרוצה להגר למדינות זרות). יק"א הוציא לאור את החוברת הראשונה בשנת 1906 ולה למעלה מ 10,000 עותקים.⁵

החוברת הרחבה והמקיפה ביותר הייתה אודות ארה"ב ובה מידע על כל אחת ממדינותיה ומקומות התעסוקה בה. מדיניותה של הלשכה הייתה מניעת ריכוז המהגרים בערים הגדולות ועידודם להתפזר בערי פנים. תפוצת החוברת אודות ארה"ב הייתה כ-6,000 עותקים בשנה והיא עודכנה מדי שנה.

המהגרים לעתיד, יהודי מזרח אירופה שקראו בחוברת זו יכלו לקבל מידע מעודכן על ארץ היעד. בין דפיה של החוברת ניתן היה למצוא מידע על שכר יומי לבעלי המקצוע השונים במטבע המקומי (דולר), מחיריהם של כרטיסי הרכבת בין ניו יורק לערים הגדולות השונות וכמובן מחיריהם של מוצרי מזון וצריכה בסיסים במטבע המקומי המומר לכסף רוסי. כל מידע שקיבלו באמצעות ספרות ההדרכה הקטין באורח ניכר את חששותיהם.

כל הפעולות הללו מחזקות את הטענה שהמפתח להגירה הוא הזמינות של מידע וחשיבותו, מאחר שהוא מפחית את חוסר הוודאות. וכמו כן מחזקות מאוד גם את דבריו של היסטוריון כלכלי שכתב כי תנאי מוקדם להגירה הוא הידיעה על קיומו של מידע אשר מאפשר הצדקה הגיונית להגירה. המידע חייב להיות ממקור ראשון ומבוסס על רשות מוכרת, ויש לו השפעה קריטית על ההחלטה להגר.⁶

חוץ מיק"א היו גם "לנדסמנשפטנים" שהם בעצם ארגונים של יוצאי עיירות שהקימו המהגרים בתקופת ההגירה הגדולה. אחד החוקרים שהשתמש בנתונייהם מצא כי מחקרים רבים מחזקים את הטענה שבאזורים מוכי הפוגרומים, שיעור ההגירה לא היה גבוה במיוחד ולעתים אף נמוך בהשוואה לאזורים אחרים. מסקנה נוספת היא שלמעשי הרצח והשוד באוכלוסייה היהודית

⁵ שם, 464.

⁶ שם, 469.

הייתה השפעה מעטה על הדינמיקה וההיקף של ההגירה היהודית לארה"ב.⁷ מכאן ניתן ללמוד שהמניע העיקרי להגירה היה בדרך כלל הרצון לשפר את רמת החיים ולנצל הזדמנויות שלא היו קיימות עבור רוב היהודים במזרח אירופה.⁸

1. שיעורי הגירה לארה"ב על פי חלוקה לאזורים שונים⁹

אזור האימפריה הרוסית/ מזרח אירופה	נתונים מיק"א	נתונים מלנדסמנשפט
צפון מערב תחום המושב	32%	50%
דרום מערב תחום המושב	28%	20%
דרום תחום המושב	6%	16%
פולין	24%	

מקור נוסף לקבלת מידע ובחינה מקרוב של המהגר היה בעזרת הפניות בכתב. מלבד ספרי ההדרכה שהופצה באותה תקופה היו נוהגים מהגרים לשלוח מכתבים אל הלשכות ובהן שאלות ובקשת מידע נוסף על ארץ היעד שלא מצאו בספרות ההדרכה. רבים מן המהגרים התעניינו באפשרויות הכלכלה והתעסוקה באותה ארץ אליה רצו להגר על מנת לשקול את הגורם העיקרי להגירתם- כסף ואורח חיים טוב יותר.

הנה לדוגמא מכתב שנשלח מעיירה מאחד המחוזות בבסרביה אל לשכה בניו יורק, בשנת 1907 ונכתב על ידי משה צעלניק.¹⁰

"אני מקווה שיש באפשרותכם לתת לי את המידע הדרוש לי הואיל ואינני יודע אל מי עליי לפנות. אני מזקק אלכוהול במקצועי. מצב העסק שלי דל למדי, והחלטתי להגר לאמריקה. ואולם לפני שאני מתחיל הייתי רוצה לדעת אם אני יכול להעתיק את מקצועי לשם. גם אני רוצה לדעת את הדברים להלן: 1. האם שותים הרבה אלכוהול באמריקה, כמו ויסקי, ג'ין, ברנדי שעשוי מקמח תירס וכיוצא באלה; 2. האם יש מזקקי אלכוהול רבים באמריקה והאם אפשר בקלות למצוא עבודה; כמה עולה להשיג רישיון מהממשלה; נ.ב האם אתם מכירים כתובת של כתב עת אמריקאי שעוסק באלכוהול וברנדי בבקשה תשלחו".

התהליך הזה וקבלת ההחלטה והאופן שבו המהגרים הפוטנציאליים שקלו וביקשו מידע, מלמד על הרציונליות שבקבלת ההחלטה להגר. מה שמשך את היהודים לארה"ב הוא לאו דווקא דימויה

⁷ ש.מ.

⁸ ראה נתונים בענין זה אצל: Joel Perlmann, 2006. "The Local Geographic Origins of Russian-Jewish Immigrants, Circa 1900." *Working Paper, No. 465*. Annandale-On-Hudson, NY: Levy Economics Institute of Bard College.

⁹ אלרואי, 470; ראה בענין זה גם אצל: Lloyd Gartner, 1986. "Jewish Migrants En Route from Europe to North America: Traditions and Realities." *Jewish History* 1 (2): 49-66, 50-54.

¹⁰ אלרואי, 473.

כארץ שזהב מצוי ברחובותיה אלא חשיבה שכלתנית המעוגנת במציאת כלכלית נתונה, תכנון, שיקול דעת וחשיבה, שצמצמו את הסכנות הכרוכות במעבר לארץ חדשה.¹¹

בנמל אודסה שהיה נקודת מוצא להגירה, ערכו רישום מדויק של מספר העולים לארץ ישראל וגם השוואתו למהגרים לארה"ב, שאיפשר לבחון את ההרכב הדמוגרפי חברתי של העליות בראשית המאה העשרים. מנתונין של לשכות המודיעין עולה כי בין השנים 1905 - 1914 היגרו לארה"ב 1,089,237 אנשים שביניהם היו 56% גברים, 44% נשים. בערך 24% היה שיעור ילדי המהגרים היהודים שהגיעו לארה"ב בשנים הללו היו בגילאי 0-15. 70% מהמהגרים היו בני 16-44, ואילו רק 6% מהמהגרים לארה"ב היו מעל גיל 44.¹²

עוד מנתונין של הלשכות הוא נתון התעסוקה והאבטלה של המהגרים באותן שנים. משם עולה כי בערך 58% מכלל המהגרים היהודים היו מועסקים ו"בעלי משלח יד" ואילו 43% היו " בלא משלח יד". בהשוואה לאוכלוסיות אחרות שהיגרו לארה"ב באותן שנים, שיעור האבטלה בקרב היהודים היה הגבוה ביותר, וזאת בגלל הכמות הגבוהה של הנשים והילדים.¹³

נתון חשוב מאוד למהגרים באותן שנים היה הסכום של כסוי ההוצאות להגירה. ביחס להגירה לארץ ישראל שעלתה בזמנו לא יותר מ-150 רובל למשפחה בת 10 נפשות, עלות הגירה של משפחה בת 10 נפשות ממזרח אירופה לארה"ב עמדה על כ-745 רובל, ששווים כיום כ 7600 דולר! מכאן ניתן להסיק כי האוכלוסייה שהיגרה לארה"ב הייתה חזקה יותר כלכלית מאשר האוכלוסייה שהיגרה לארץ ישראל, ובנוסף לכך בהגירה לארה"ב המהגרים היו עוברים בדיקות רפואיות וקפדניות ונשאי מחלות מסוימות לא היו מורשים להיכנס.¹⁴

להגירת היהודים מאירופה נועד התפקיד ההיסטורי בגורלו של העם היהודי והוא הצלת הנפש, במובן הפיזי של המושג. במאת השנים היגרו לארה"ב כשלושה מיליון יהודים. מתוך זה הגיעו בערך 150 אלף מאסיה ואפריקה וכשני מיליון ו-850 אלף באו מאירופה.

חלוקת המהגרים היהודים לארה"ב לפי ארצות מוצאם ולפי אומדן גס:¹⁵

ארץ מוצא	כמות מהגרים יהודים	אחוז מכלל המהגרים
גרמניה	250,000	8.8%
אנגליה	150,000	5.2%
צרפת	50,000	1.8%
ארצות אחרות במערב אירופה	50,000	1.8%
ארצות מזרח ודרום אירופה	2,350,000	82.4%
סה"כ	2,850,000	100%

לפי טבלה זו אפשר בבירור לראות שרוב המהגרים לארה"ב הגיעו ממזרח ודרום אירופה כך שהיישוב היהודי בארה"ב הוא ביסודו בעל זיקה לאזורים אלו.

¹¹ הנתונים מ: אלרואי, 473.

¹² יעקב לשצ'ינסקי, 1960. היהודים בארצות הברית. ירושלים: מוסד ביאליק, 195.

¹³ שם.

¹⁴ שם.

¹⁵ שם.

כל 500 אלף המהגרים האחרים היו ברובם יהודים מאזור אירופה המזרחית שהחליטו להתמקם באירופה המערבית בכדי לחסוך את המסע הארוך לארה"ב, ועל פי כך המהגרים יוצאי מזרח אירופה היו לפחות 90% מכלל ההגירה. יש להשוות בין יהודי מזרח אירופה לבין היהודים שהיגרו לארה"ב לאחר זמן מה באירופה המערבית מכיוון שהם שונים מאוד למרות אזור מוצאם המקורי הזהה ועל כך נחלק את המהגרים לארה"ב לשלושה "טיפוסי יסוד".

א'- יהודי מזרח אירופה, ב'- יהודי מזרח אירופה שהחליטו להתגורר בתור התחלה באזור מערב אירופה ושאוּבו מעט תרבות מערבית ורכשו לעצמם ידע בתור אנשי מקצוע, ג'- יהודי מערב אירופה במקורם- נולדו לתרבות שונה לגמרי מזו של מזרח ודרום אירופה.

לתופעת ההגירה היהודית הגדולה לאמריקה בתקופה ההיא יש חשיבות וזיקה ישירה לתופעת הפשע המאורגן היהודי בארה"ב. כפי שההגירה הזינה את חיי התרבות, הכלכלה וההשכלה היהודית בארץ היעד, היא גם היתה המקור לתפקיד המרכזי של יהודים בפשע המאורגן בשליש הראשון של המאה ה-20.

פרק שני - מה היו הגורמים לכניסת יהודים לעולם הפשע באותה תקופה?

שלוש דרכים אפשריות היו פתוחות לצעירים שגדלו בתחילת המאה העשרים בגטאות המהגרים באמריקה. הראשונה - עולם העבודה החוקית. מייגעת ומשעממת, שתעניק למהגר תחושת ביטחון צנועה ויכולה להציע התקדמות חברתית וכלכלית איטית. השנייה - מסלול הלימודים הגבוהים, המציע סיכוי להיכנס למקצועות החופשיים, לעמדות מנהליות ולממשל.

והייתה הדרך השלישית והיא עולם הפשע, הדרך המהירה ביותר להשגת כוח, הצלחה חומרית, הכרה ומעמד. דרך זו הציעה למהגר לצאת מהגטו ולהיות "מישהו". דרך זו גם היוותה אתגרים לאנשים נועזים וכישרוניים. כמובן שגם גורם הסכנה התמידי והסיכוי להיתפס ע"י המשטרה הוסיף לגירו. ¹⁶

בתחילת המאה העשרים יהודי אמריקה נמצאו בגטאות והיו מחולקים אפוא לשני מצבים: יהודי מערב אירופה - שהגיעו לארה"ב מוקדם יותר והתיישבו בצפון העיר ניו יורק. היו אלה יהודים וותיקים ומבוססים יותר, ביניהם בעלי בתי הכולבו הגדולים והבנקים. בצדה השני של ניו יורק, בדרום, היו יהודי מזרח אירופה, אשר התמודדו עם עוני קשה בעקבות מסע ההגירה הארוך, ויש לציין כי לא קיבלו סיוע מבני עמם בצפון העיר, אשר לא חשו קרבה מיוחדת אליהם ובעקבות כך לא עזרו להם בצעדיהם הראשונים על אדמת ארה"ב. זו תופעה הדומה לזו שהייתה גם באירופה, בין יהודי גרמניה ליהודי מזרח אירופה. היהודים תושבי מערב אירופה (גרמניה בעיקר), התייחסו בבוז ובחוסר כבוד לבני עמם מהמזרח. כמו כן גם לא הרגישו אליהם כל תחושת השתייכות אלא התנהגו כלפיהם בתחושת עליונות בהשפעת האתוס הבורגני הגרמני. ¹⁷

על כן נאלצו, או בחרו חלק (נתונים מספריים בהמשך) מיהודי מזרח אירופה שנקלעו באמריקה למצבי עוני קשים, לפנות לדרכי הפשע במטרה להשיג מספר דברים.

פרנסה והצלחה כלכלית - מאז "ההתחלה" בסביבות 1880 ודרך השיא בתקופת היובש, העולם התחתון והפשע היהודי פרחו בגטאות כמו ה lower east side בניו יורק, שבו כמו בהרבה מקומות אחרים, בהם נמצאים השורשים של הגנגסטרים היהודים, מהגרים חדשים השתמשו בפשע כאמצעי להשגת פרנסה כלשהי, בעקבות מצבם הכלכלי הירוד אחרי ההגירה. באמצעות גניבה, הונאה, פשעי צווארון לבן (בעיקר יוצאי מערב אירופה, בבנקים) ומכירת מוצרים ממכרים, השיגו המהגרים את מבוקשם - כסף.

¹⁶ רוברט רוקאווי, 1980. "עלייתו ונפילתו של הגאנגסטר היהודי". *זמנים* (4): 82-89, 88. להלן: רוקאווי 1980.

¹⁷ אברהם ברקאי, 1985. "יהודים דוברי גרמנית בגטאות המזרח". *דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות*, 197-204, 197. ברקאי התייחס לתגובת נגד של יהודי מזרח אירופה כלפי יהודי גרמניה שצורפו לגטאות במזרח בתקופת השואה. ראה גם אצל: עזיזה כיום, 1999. "תרבות מערבית, תיוג אתני וסגירות חברתית: הרקע לאי-השוויון האתני בישראל". *סוציולוגיה ישראלית* 2: 385-428, 385, אשר טענה כי התופעה ההיסטורית הזו הינה מקור משמעותי במציאות אי השוויון גם במדינת ישראל.

כוח ומעמד - רבים מהמהגרים שנמצאו בנקודת מוצא בגטו היהודי בארה"ב, ורצו להיות בעלי מעמד גבוה ובעמדה כוחנית יותר מאשר מקומם הנמוך בחברה ובעיר, פנו לדרכי הפשע. בעזרת איומים, סחיטות, אלימות קשה פיזית ומילולית הם זכו למעמד וכוח גבוה וחזק יותר והשפיעו על החברה. כמובן שמעמד זה לא הושג על בסיס של יראת כבוד, אלא כתוצאה מפחד של החברה מפני התנהגות בריונית זו.

ב 1908, רבע מאוכלוסיית ניו יורק, שמנתה כמיליון איש היו יהודים. תיאודור בייניהם, מפקד משטרת ניו יורק, הצהיר שיהודים אחראים ל 50% מהפשע בעיר. העיתונות שהשתמשה בהצהרה זו הוציאה לפרסום תאוריות רבות על כך שה "מזג היהודי" גורם ליהודים לבלוט ולהצטיין בעולם הפשע. אנשים אלו, מהגרים שפנו לדרך הפשע, קיבלו עם הזמן את הכינוי, "גנגסטרים יהודים". באמצעות הפשע פרצו היהודים את גבולותיהם של גטאות המהגרים, עשו הון ואף קנו להם מעמד וסוג מסוים של תהילה.¹⁸

להלן, קווים לדמותו של הגנגסטר היהודי. מוצא מזרח אירופאי, בן הדור השני באמריקה ובן העיר. בשנות ה 20 לחייו. לא סיים את בית הספר ושמר על קשר עם משפחתו, אך לרוב היה היחיד מבני משפחתו שפנה לפשע. הגיע מבית יהודי מסורתי אך לא אדוק. בעל כוחניות גדולה ורגש שייכות עז לבני עמו. הייתה זו תקופה שבה איש הישר בעיניו יעשה, והפרת כללים וחוקים הייתה לנורמה. אותם גנגסטרים ראו את עצמם כ"מספקי שירותים" לאנשים שרצו משקאות, הימורים ועוד. יהודי אשר פרש מהפשע אמר פעם כי "אנחנו רק נתנו לאנשים את מה שהם רצו". שירות זה היה כרוך לא פעם בהריגת יריבים כי הרי "זה או אנחנו או הם".¹⁹

ציטוט מפורסם מאוד בעניין זה היה של באגסי סיגל: "אנחנו הורגים רק זה את זה". מקומם של היהודים בראשית הפשע המאורגן באמריקה היה לא פחות חשוב ממקומם של האיטלקים. תקופת היובש- איסור המשקאות היא שגרמה לדחיפתו ועלייתו הגדולה של הגנגסטר האמריקאי והיהודי כטיפוס.

לאורך כל ההיסטוריה ו"תודות" לאנטישמיות הרבה והפוגרומים, העם היהודי תפס את עצמו בתור "אנדרדוג". ופתאום, בתחילת שנות העשרים, יש ליהודים גנגסטרים. גנגסטרים! הוזכרו עוד ועוד גנגסטרים יהודים אשר שמו במקום טוב בסדר העדיפויות שלהם את הרצון להגן על בני עמם. לדוגמא, בדטרויט, הגנו על בעלי עסקים יהודים מפני הצורך לשלם דמי חסות לאיטלקים. אך רק מעטים זכו לכבוד הראוי. חלק מהיהודים באותה תקופה ראה אותם כדוגמא ל"יהודי הרע" המכפיש את השם היהודי.²⁰

הגנגסטר איש שיקגו, "דייוי מילר", אמר פעם לכתב: " מילדותי אני נלחם למען בני העם שלי כאן בגטו, נגד אירים, פולנים או בני כל עם אחר. אולי אני גיבור בעיני צעירים מהעם שלי, אבל זה לא מפני שאני גנגסטר. זה מפני שתמיד הייתי מוכן ומזומן לעזור לכולם ביחד או לכל אחד מהם לחוד כשהיו בצרה...בעניין של פשע מאורגן אתה צריך להשתמש עם אמינות, ולהיות מוכן לקבל וגם

¹⁸ Rachel Rubin, "Gangster Generation: Crime, Jews and the Problem of Assimilation." *Shofar* 20 (4) 1-17, 2. (2002) להלן: רובין.

¹⁹ רוקאווי, 1980, 88.

²⁰ שם.

לתת, אם לא- אל תכנס לזה". כך אמרו גנגסטרים רבים לפרופסור רוברט רוקאווי במהלך מחקרו על המאפיה היהודית האמריקאית. רובם באו ממשפחות מסורתיות, חלקם הלכו לבית כנסת, וחלקם היו רק חברים בבית הכנסת אך לא הלכו. חלקם פיקחים וחלקם פושעים רגילים בלי הרבה שכל.²¹

באותה תקופה פעלו גם הגנגסטרים האירים, וגם גנגסטרים איטלקים. "המונח "מאפיה" תקף רק בסיציליה, מאפיה זה סיציליאני, גנגסטרים אחרים כמו אל קפונה, לא היו שייכים למאפיה, מאפיה זו מילה שנכנסה לשימוש באופן לא מדויק.²²

להבדיל מהגנגסטרים האיטלקים, הגנגסטרים היהודים לא הכניסו את ילדיהם לעסק. עבור האיטלקים המאפיה הייתה עסק משפחתי. רצו להכניס את הילדים למעורבות במשפחה, "איזה משפחה? משפחה של פשע מאורגן". הכל בתוך המשפחה, כ 50% מהאיטלקים שעסקו בפשע מאורגן היו קרובים לאיטלקים אחרים. ילדי המשפחות הפעילות היו מתחתנים ביניהם, בת של גנגסטר אחד עם הבן של השני.²³

אצל היהודים זה היה שונה, הם ידעו שאין כבוד לגנגסטר. אבל הם רצו את הכסף. המשפחה שלהם סבלה מזה. במקומות כמו ניו ג'רסי, ניו יורק וקליבלנד, היו כמה שיתופי פעולה בין הגנגסטרים היהודים לאיטלקים, אך היו גם מקומות שהיו מלחמות ביניהם, כמו בדטרויט. רובין העירה בהקשר זה, שהעולם התחתון היהודי שגשג, מאז התחלת פעילותו בשנות ה-80 של המאה ה-19, ב"גטאות" יהודיים בערים גדולות כמו ניו יורק, שיקאגו, דטרויט, בוסטון בלטימור וערים נוספות.²⁴

באותן שנים יהודים "תרמו" לחברה האמריקאית כמה מבריחים, סחטנים, סרסורים ושאר בעלי עיסוקים מפוקפקים שהצטיינו במקביל למתחריהם האיטלקים בעיקר. אך לאחר כמה עשורים נוצצים וטבולים בדם, חלפה לה תהילת הגנגסטרים היהודים. סיום תקופת היובש הביא לפנייה לתחומים אחרים של יצירת הכנסה מהירה, בעיקר הימורים. כמו כן, בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה יהודים במספרים גדולים נטשו את השכונות הוותיקות בערים שבהן צמחו הגנגסטרים. כך, בתהליך שנמשך כמה שנים, בשנות ה-50 של המאה הקודמת הגנגסטרים היהודים נעלמו כמעט לחלוטין מדיווחי העיתונים. אך לעומת זאת, דמותו של הגנגסטר היהודי לא הפסיקה לרתק קהל אמריקאי, וגם מחקרים וספרים של יהודים על הנושא השתמשו בצורה "גמישה" למדי בדמויות הללו כדי להציג תיאוריות חברתיות ופוליטיות. התגובות הכתובות היהודיות הראשונות לתופעה בעיתונות היהודית בארה"ב, נקטו בדרך כלל בגישה שלילית תחת הכותרת: "לא צריכים להיות פושעים יהודים" (There should be no Jewish criminals). כשהתנהל בשנות ה-20 הקמפיין להגבלת ההגירה לאמריקה, והוצגו נתונים לפיהם יהודים

²¹ שם.

²² קפה דהמרקר. 2009. "היו זמנים באמריקה - ראיון עם רוברט רוקאווי." קפה דהמרקר. 4 24. התבצעה גישה ב- 20 5 2019. http://cafe.themarker.com/post/1001082/module/blog_post/?plasma=true.

²³ שם.

²⁴ Rachel Rubin, "Gangster Generation: Crime, Jews and the Problem of Assimilation." *Shofar* 20 (4) (2002): 1-17, 1.

אחראים ל 50% מהפסע בארה"ב, עלה חשש כבד בקהילות היהודיות שהזיהוי הישיר בין יהודים לפסע יגרום לנזקים גדולים לענין היהודי. מאוחר יותר, התגבשה גם הגישה שגנגסטרים יהודים יכולים לספק הגנה למהגרים יהודים שעוד לא השתלבו בחברה.²⁵

²⁵ שם, 1-4.

כאמור, תקופת היובש הייתה התקופה בה פרח בעיקר הפשע המאורגן היהודי, לכן מוקדש לתקופה זו ולהיבט היהודי שלה הפרק הנוכחי. בפרק זה התבססתי בעיקר על שני מקורות אשר עוסקים בהיבט היהודי של התקופה: המאמר של יהלום²⁶ והספר של דייוויס (Davis).²⁷ בהיסטוריה האמריקאית קיימות שלוש תקופות של מאבק נגד שכרות, אותו תחום שפרצה הדת הפרוטסטנטית, במטרה להגן על מעמד הבכורה שלה כדת השולטת, תוך כדי החלת תחומי מאבק חדשים. היה זה כמעין התגוננות מפני גלי ההגירה ההולכים וגדלים בעשורים הראשונים של המאה התשע עשרה, שהביאו איתם המוני מהגרים הגורמים לגיוון במחנה הדתי.²⁸

תחילה, בעשורים הראשונים של המאה התשע עשרה, טימותי דוויט ולהמן ביצ'ר הטיפו כרפורמטורים להימנע לחלוטין משתיית משקאות משכרים ויזמו מסע שמשנות הארבעים כוון בעיקר כלפי מהגרים חדשים. אך מהגרים רבים, ביניהם חלק נכבד של קתולים, המשיכו להרבות בשתיית משקאות משכרים.²⁹

מדינת מיין היא הראשונה שתרגמה את העיקרון המוסרי להנחיית התנועה נגד השכרות אל לשון החוק. ב 1851 החוק נוסח סופית והפך דוגמא לחוקים שחוקקו עוד 13 מדינות נוספות. עם פרוץ מלחמת האזרחים הודחק החוק ואתו גם רפורמה זו. לאחר המלחמה נותרה רק בשתי מדינות החקיקה האוסרת על שימוש במשקאות משכרים. (מיין ומאסצ'וסט).

הויכוח על השפעת צריכת אלכוהול על בריאות הציבור, המוסר והפוליטיקה החל בארה"ב כאמור עוד לפני המהפכה האמריקאית [המהפכה האמריקאית הייתה תהליך פוליטי מתמשך שהתרחש בצפון אמריקה בין השנים 1765 ל-1783, ובמהלכו פרשו 13 המושבות הבריטיות מן האימפריה הבריטית ויצרו מדינה עצמאית בעלת שיטת ממשל דמוקרטית - ארצות הברית]. מתיישבים ואזרחים בתקופה המוקדמת הכירו בנוכחות של "המשקה החזק" בכל היבטי התרבות ומשקיפים ובעלי דעה הביעו תימהון ואי נחת מהזרימה הבלתי פוסקת של אלכוהול בפגישות עסקיות, במפגשים פוליטיים ובבתים של אנשים - היכן שמשפחות שלמות, נשים וילדים צרכו את הנוזל. היו שהזהירו כי הנוכחות המוגברת של אלכוהול באירועים אזרחיים וגם בשורות הצבא מהווה איום על בריאות ההווה הפוליטית האמריקאית.³⁰

מטיפים מוקדמים להימנעות מאלכוהול היו בעד מיתון הצריכה ולא איסור כללי, והמליצו על שתיית תחליפים למשקאות אלכוהוליים מזוקקים - לשתות יין, סיידר ובירה במקום. אך במחצית המאה ה-19 ההתייחסות עברה משאלות של מה וכמה שותים - לעצם השתייה עצמה,

²⁶ שלומית יהלום, 1983. "קיום יהודי בצלו של החוק האמריקני: עיון בחוק ה'יובש' ובפטור שצורף אליו." תרביץ 117-136. להלן: יהלום.

²⁷ Marni Davis, 2012. *Jews and Booze: Becoming American in the Age of Prohibition*. New York: NYU Press; להלן: דייוויס.

²⁸ יהלום, 118.

²⁹ שם, 119.

³⁰ דייוויס, 43.

והחלו לקום אלפי אגודות למניעת שתיית אלכוהול ברחבי ארה"ב, ובמיוחד בצפון מזרח ובמערב התיכון. הקריאה להימנעות שלפני מלחמת האזרחים, היתה תולדה של התמורה הכלכלית ותהליך התיעוש והעיור המואץ, אשר הביאו לגלי הגירה פנימית וחיצונית, שמילאו את הערים בהמוני זרים חדשים שהגבירו את החששות מפני שינויים בסדר חברתי והפוליטי הישן והמקובל. חסידי המניעה ביטאו חששות למשל מכך ששתיינים יבזבוז את משכורתם השבועית על משקאות ומשפחותיהם תרעבנה ללחם, ששתייה במקומות העבודה תפגע ביעילות הכלכלית של השותים ושל הפירמות, שהתנהגות אלימה או פושעת של שתיינים תגבה מחיר מהקהילה שתצטרך להוציא ממשאביה המוגבלים לטיפול בהם ובמשפחותיהם. טובת הכלל דרשה לטעמם לא רק איסור על שתייה אלא בכלל על השגת אלכוהול. כך התחולל המעבר מהטפה להימנעות אישית משתייה - לגיבוש פילוסופיה שלמה של איסור מוחלט על הימצאות אלכוהול בחברה האמריקאית. התחייה הדתית הפרוטסטנטית בתקופת "ההתעוררות הגדולה השנייה" בתחילת המאה ה-19, נתנה דחיפה לתנועת איסור האלכוהול. היה בכך שינוי בתיאולוגיה הפרוטסטנטית האמריקאית, בכיוון האמונה שכל ההולכים בדרך הישר יזכו לגאולה, בהקשר של התנועה המילניארית (של האלף החדש) והתחזק הטיעון שמשקאות חריפים מהווים סכנה לבריאות הרוחנית של האומה. המגמה הזו נתקלה בבעיה לא פשוטה: התנ"ך והברית החדשה, שבהם יש התייחסות ליין כמרכיב חשוב בפולחן הדתי, כולל של ישוע.³¹

אחד מהטיעונים ששירתו את תנועת האיסור בהקשר של הברית החדשה, היה שליהודים בתקופתו של ישוע ולישוע עצמו לא היה הידע המדעי המתאים כדי להבין את הנזק שבצריכת יין. טיעון אחר היה שהיין בו השתמשו אז לא היה ממש משקה אלכוהולי תוסס, והשקיעו מאמצים רבים בחיפוש הוכחות לכך בכתובים.³²

כך הוכנסו היהודים לוויכוחים המוקדמים של תנועת האיסור. תומכי האיסור מצאו מעין פתרון אצל מרדכי מ. נוח, מוציא לאור, דיפלומט ומחזאי יהודי, שנחשב למייצג משמעותי של עמדה יהודית. בתשובה לשאלה של מזכיר תנועת האיסור בניו יורק ב 1836, נוח ענה בעיתון שלו, "Evening Star" שהיהודים השתמשו בדרך כלל ביין ענבים לא תוסס בפולחן הפסח שלהם. היה בכך משהו אמיתי, אבל באופן חלקי בלבד, כי נוח לא ידע ולא אמר שהדבר נכון רק ליהודים שגרו רחוק ממרכזי היהדות וזו היתה הדרך שלהם להשתמש במשקה כשר. עבורו הטיעון הזה היווה דרך לשילוב היהודים בחברה האמריקאית בהצגת היהדות כמשתלבת עם המגמות הפוליטיות והמוסריות בחברה האמריקאית. אך עבור פעילי האיסור זו היתה לגיטימציה לדרישות ולתפיסה התיאולוגית שלהם. הם למשל התעלמו מהערה מאוחרת יותר שלו על כך ששלמה המלך ציין ש"יין משמח לבב אנוש", ובכך הוא מתח ביקורת על הגישה הטוטאלית של התנועה לאיסור היין. עד מלחמת האזרחים, היהודים בארה"ב נהנו מסובלנות מסוימת ורובם חשו סיפוק מסוים מכך שהם יכולים לחיות כקהילה דתית אחת מתוך רבות, בלי שיחוו לחצים ודרישות בנוגע לאורח חייהם.³³

³¹ שם, 44.

³² שם, 45.

³³ שם, 46.

אחרי מלחמת האזרחים הגיעה התקופה השנייה במאבק נגד שכרות, עם תנופה גדולה אותה צברה התנועה נגד שכרות לאחר המלחמה. מפלגת ה"איסור" האמריקאית והמון מאורגן של נשים ללא זכות בחירה היו מן הארגונים הבולטים של הגל הרפורמטורי השני שנאבק בשכרות. גם בכנסייה הקתולית התחילה תזוזה לטובת המאבק. האגף הליברלי בכנסייה תמך בתנועה למלחמה נגד השכרות ובכך הקתולים נתנו ידם לחקיקה, שנועדה לרסן, אך לא לאסור כליל את השימוש במשקאות משכרים. גם הם ראו בשתייה המופרזת את הסיבה לניוון המוסרי והפיסי, שהלך ופשה בחיים האמריקאים.³⁴

נדמה היה לקתולים כי בעיה חברתית כמו בעיית השכרות היא שדה מתאים לשיתוף פעולה עם הפרוטסטנטים, בתקווה שהם יכבדו את תחושת האחריות החברתית שלהם ויעריכו את הוראותיה המוסריות של הכנסייה הקתולית. אך תמיכה זו של הקתולים הליברלים עוררה מחלוקת קשה בתוך הכנסייה. ההתנזרות המוחלטת משתייה הייתה נראית לקתולים השמרנים כניסיון שגוי להפסקת מנהג מקודש בעל מסורת נוצרית של אלף ושמונה מאות שנים.³⁵

אחד מסמני ההתנגדות היהודית לאיסור היה הרב יצחק מאיר וויס, אשר העיתון אותו ייסד (American Israelite) החל להגיב גם לדרישות האיסור. לטענתו, התנועה לאיסור האלכוהול ניצלה לרעה את הדת, ובכך ביטא עמדה של רבנים ויהודים אחרים שטענו גם הם בהמשך שהאופי של דרישות תנועת האיסור על בסיס דתי מפר את ההפרדה בין דת למדינה המעוגנת בחוקה. העמידה הזו על הזכויות ביטאה בין היתר את הגידול באוכלוסייה היהודית בארה"ב שב 1880 מנתה כבר כ 250,000 נפש, חלקם ילידי המדינה וחלקם מהגרים, אשר היו מחויבים הן ליציבות מוסדות המדינה והן למוסדות הקהילות היהודיות שהתגבשו.³⁶

מלחמת האזרחים גרמה, כאמור למעלה, להתפתחויות בשני כיוונים: מצד אחד הנזקים וההתנסויות של חיילים ואזרחים הגבירו את צריכת האלכוהול כמשכך כאבים וצער, ובמסגרת זו חל גידול עצום גם בעסקי האלכוהול, כשמספר הסוחרים עלה מ 90,000 ב 1865, ל 175,000 ב 1880 וקרוב ל 200,000 ב 1900. מצד שני - המלחמה הביאה גם לעליית וחיזוק הטיעון הפרוטסטנטי לגבי השחתת החברה האמריקאית, עם קריאות להנהגת אורח חיים דתי נוצרי בכלל החברה, כשניתן תפקיד מרכזי לאלכוהול ב"קלקולים". חלק מהרבנים "יישרו קו" עם התעמולה הדתית - כדי לא להיכנס לעימותים. בכמה קהילות אף שינו את יום המנוחה והתפילה משבת ליום ראשון. ב"מצע פיטסבורג" (Pittsburg Platform) n 1885, שסימן את הקמת התנועה הרפורמית של יהדות ארה"ב, נאמר שהתנועה מחויבת לתיקון העוולות בכל החברה האמריקאית - לא רק היהודית - ולסייע לשכבות העניות שנפגעו יותר מכל מצריכת אלכוהול. אך בסופו של דבר היהודים לא קיבלו את הרעיון שתיקון החברה יבוא רק על בסיס עקרונות נוצריים, ולא נוצר שיתוף פעולה אמיתי בין היהודים לבין תנועת האיסור.³⁷

³⁴ יהלום, שם.

³⁵ שם. ראה גם אצל דייזיס, 47.

³⁶ דייזיס, 47.

³⁷ שם, 49.

הדרישות לחקיקה פדראלית כלל אמריקאית נגד סחר ושימוש באלכוהול לא צלחו בעשורים האחרונים של המאה ה-19, אך הן התחזקו מאד ברמת המדינות, המחוזות והערים, קמו מאות אגודות והתקבלו תקנות מקומיות להגבלת האלכוהול.³⁸

יהודים לא היו היחידים שהתנגדו לתנועת האיסור. בסוף המאה ה-19 הגיעו לארה"ב כ-5 מיליון מהגרים חדשים בעיקר מגרמניה ואירלנד, שהיו להם הרגלי שתייה עליהם הם לא רצו לוותר. הם היו שותפים לטיעון היהודי ששתיית אלכוהול מתונה איננה הרסנית ואין בה סכנה לחברה האמריקאית.³⁹

לא לגמרי ברור עד כמה ההתנגדות של מנהיגים יהודיים לתנועת האיסור הושפעה ממעורבות יהודים בסחר האלכוהול, אך לסוחרים היתה תרומה כלכלית-כספית משמעותית למוסדות הקהילות ולמוסדות חינוך ואקדמיה שונים, כמו של ההיברו יוניון קולג' למשל, שהספרייה שלו הוקמה בתרומת תעשיין הוויסקי היהודי וולף ברנהיים מלואיסויל.⁴⁰ לגבי השלב ההיסטורי הזה, ניתן לומר שהיהודים בארה"ב לא נכנעו ליוזמות איסור האלכוהול והצליחו לשמור על זכויותיהם האזרחיות והתרבותיות למרות לחצים משמעותיים מצד תנועת האיסור, במהלך כל המאה ה-19.

בנובמבר 1874 קמה בקליבלנד, אוהיו, תנועת הנשים הנוצריות לאיסור אלכוהול (Woman's Christian Temperance Union (WCTU). המייסדות, פרוטסטנטיות, לא חששו מהניכור של נשים יהודיות מהתנועה. ב-1895 במאמר בעיתון American Jewess דיווחה העורכת שנישאת התנועה הציעה בכינוס האחרון שלה ליצור קשר וברית עם נשים יהודיות וקתוליות. העורכת, רוזה זוננשיין, ציינה שלמרות הפתיחות הדתית לכאורה של הרעיון, נשים יהודיות תמשכנה להימנע מהצטרפות. הסיבה לאי הצטרפות יהודית לא היתה המילה "נוצריות" בשם האירגון, אלא הרעיון שבבסיסו. יהודים צרכו אלכוהול באופן שוטף בפולחנים הדתיים שלהם ובמפגשים חברתיים, אך לטענתה כמעט ללא שיכרות.⁴¹ במחקרים שעסקו בקשר שבין קבוצות חברתיות לבין מפלגות פוליטיות בארה"ב בתקופה שאחרי מלחמת האזרחים, נמצא שלארגון הנשים הנוצריות נגד אלכוהול (WCTU) היה קשר עם מפלגת איסור האלכוהול. בנייתו מערכות בחירות בין 1876 ל-1900 נמצא שלמרות שלנשים לא היתה זכות בחירה, לפעילות שלהן בסוגייה הזו היתה השפעה ניכרת על הצלחת המפלגה. לאחר שנחתמה ברית רשמית בין שני האירגונים ב-1882, ארגון הנשים סייע למפלגה להגדיל את בסיס הבוחרים בבחירות של 1884.⁴²

לאורך כל המאה ה-19 יהודים שללו את רעיון איסור האלכוהול ואת הקביעה שאנשים מוסריים לא נוגעים בו. יהודים ככלל מחו נגד הטלת מגבלות על התנהלות אישית ועל יוזמות מסחריות. היתה גם ביקורת יהודית על כל שנשים מקימות תנועה ציבורית-פוליטית - מה שהיה נהוג כנמצא מחוץ לתחום של נשים. ככלל, יהודים בארה"ב התייחסו לתנועת איסור האלכוהול כאל אקט מוטעה פוליטית וחברתית שנוגד את סעיפי החירות בחוקה האמריקאית. בקהילות יהודיות רבות

³⁸ שם, 50.

³⁹ שם, 63.

⁴⁰ שם, 65.

⁴¹ שם.

⁴² A. Chamberlain, A Yanus, and N Pyeatt. 2016. "The Connection Between the Woman's Christian Temperance Union and the Prohibition Party." *Sage Open*. October-December. Accessed 11 15, 2019. <https://journals-sagepub-com.mgs.ornim.ac.il/doi/pdf/10.1177/2158244016684373>.

בארה"ב במאה ה-19 אנשים רבים התפרנסו מייצור ומכירת יין ולכן ראו במהלכים הללו גם איום על רווחתם הכלכלית. הם טענו גם, יחד עם עוד אמריקאים שהתנגדו לרעיון איסור האלכוהול, שהאיסור לא ימנע אנשים ממציאת אפשרויות לשתות. הם מיקמו עצמם גם נגד האיסור וגם נגד שימוש לרעה באלכוהול ושיכרות. ידועה אמירה של רב מפורסם, רבי מרקוס ג'אסטרו: "do as we Israelites do" "עשו כמו שיהודים עושים", כלומר לא לאהוב ולא לשנוא אלכוהול בצורה קיצונית.⁴³

היהודים אכן ראו בתנועה זו חלק ממסע רפורמטורי נרחב, שמקורו בכנסייה ומטרתו לשמר את השלטון המוחלט הפרוטסטנטי הפוריטני בחיי החברה הציבוריים. לדעתם, הלהט המיסיונרי והנצרות שאפיינו את התנועה נגד שכרות האפילו על צדק מוסרי חברתי. הרב י' פרס, ואחרי מספר שנים חיזק אותו גם הרב מארכוס יאסטרו, שיבח את המוסר היהודי שאינו אוסר על תענוגות החיים אך מחנך לקראת שימוש ראוי בהם. לדבריו של פרס אודות המוסר היהודי, בתוך הגבולות של היכולת האנושית, הוא מותאם לטבע האנושי, ומצוי מחוץ לכל הקצוות.⁴⁴

היו עוד רבנים נוספים שתקפו את התנועה להינזרות ממשקאות משכרים, ביניהם הרב יצחק מאיר ויז, מנהיג הרפורמים, שגם ראה בתנועה זו מזימה של הפרוטסטנטים הקיצוניים להפוך את אמריקה למדינה נוצרית פרוטסטנטית. הוא כתב בשנת 1868 מאמר שבו קבע: "לשום איש אין זכות להטיל הגבלות על החירות האישית של הרוב הגדול בגלל מעטים, שעשו שימש לרעה בחירות האישית". ובהרחבה על רעיון זה כתב טענות כנגד חוק היובש: "(א) שימוש ביין או בליקר כבמשקה אינו משגה מוסרי ואין הוא יכול להיקרא בצדק בזבוז רכוש; (ב) מה שאינו עוול לגבי מעמד אחד (המעמד הגבוה בחברה) אינו יכול בחברה דמוקרטית להפוך לעוול לגבי מעמד אחר (המעמד הנמוך); (ג) השימוש לרעה בדבר, שאינו בלתי מוסרי או פלילי כשלעצמו, אינו מצדיק את חיסולו או איסורו; (ד) חוקי הינזרות ועונשים נגד פעולות או מנהגים שאינם בלתי מוסריים או פליליים כשלעצמם, מכשילים את עצם מטרתם של כל החוקים; (ה) השימוש לרעה בדת ובתפילה גרוע אף יותר מן השימוש לרעה במשקאות משכרים; (ו) מסע התעמולה הנוכחי לא יתקן את הרע. הוא מנוגד לחוק ולחירות ועושה אותנו מגוחכים בעיני העולם התרבותי."⁴⁵

דבר נוסף שכתב 1875 בצורה מפורשת מאוד הוא: "את הפרוטסטנטים הקיצוניים חייבים ללמד לקח, שלא יטילו את אמונותיהם הדתיות על הפוליטיקה של הארץ, שלא יכפו חוקי יום ראשון וצווי הימנעות משתיית שיכר, שלא יכפו את אלוהיהם ומשיחם על חוקת ארצות הברית, שלא יכפו חגים לאומיים בעלי אופי נוצרי או פוריטני, שלא יקראו את הארץ נוצרית או את העם נוצרי, שלא יהפכו את בתי הספר הציבוריים לקפלות של המיסיון הפרוטסטנטי, שלא יחשיבו את עצמם לאדוני הארץ ואת האנשים האחרים כנסבלים בלבד."⁴⁶

תקופת המשנה השלישית חלה בשני העשורים הראשונים של המאה ה-20. ב 1916 תומכי האיסור ככלו להרגיש שהניצחון קרוב. לאחר ש 20 מדינות אימצו חוקי יובש ואושר התיקון ה-16 לחוקה שאיפשר למדינה הפדרלית לגבות מיסים מהמדינות כך שהאוצר המרכזי יכול היה לפעול גם בלי

⁴³ דייזיס, 41.

⁴⁴ יהלום, 119.

⁴⁵ שם, 120.

⁴⁶ שם.

מיסוי האלכוהול שהיווה עד אז כשליש מהכנסות האוצר הפדרלי. אך יצרני וסוחרי האלכוהול יהודים גדולים יכלו לשרוד ולהמשיך להרוויח כי ניתנה אפשרות לצרוך משקאות לצריכה פרטית בכמות מסוימת. בגיורגיה למשל, הרשו לתושבי המדינה לקנות בחודש באמצעות הדואר, חצי גלון של משקה מזוקק, גלון של יין, וכמות מסוימת של בירה.⁴⁷

יזמים ואנשי עסקים יהודים בתחום, כמו למשל האחים גייקוב, יצרו קשרי מסחר בעיקר עם יהודים וניצלו את עובדה שחוקי היובש לא נאכפו בצורה הדוקה. היו כותבים הזמנות ביידיש כדי למנוע מפקחי היובש להאשימם במעבר על החוקים. בנוסף לכך, חלק גדול מסוחרי האלכוהול היהודים שפעלו למרות חוקי היובש, הסתמכו בעיקר על קשרי מסחר עם יהודים. בראייה רחבה, לא רק יהודים פעלו בניגוד לחוקי היובש. איטלקים ובני קבוצות אחרות מאזורים כפריים היו שותפים לפעילות. אך ליהודים היה חופש פעולה משום שהותרה במסגרת חקיקת היובש צריכה מסוימת של יין לצורך הפולחן הדתי היהודי. העובדה שפעילות בתחום האלכוהול על ידי יהודים קיבלה בתחילת תקופת היובש לגיטימציה מסוימת, קבעה את היחס של יהודים לחוקי היובש, ואת היחס של תומכי היובש כלפי יהודים.⁴⁸

בזמן מלחמת העולם הראשונה התגבר הלחץ של תומכי האיסור, שפעלו על בסיס התפיסה הלוחמנית של "100% אמריקניות", כלומר בלי "הפרעות של מהגרים וזרים", ולא על בסיס של תפיסה מדעית או כלכלית. אחד מביטויי הפעילות היה למשל בזמן שחיילים אמריקאים נלחמו באירופה. הם טענו שגרעיני התבואות במקום להישלח אליהם כלחם לתזונתם ולהזנת פליטים, מגיעים אליהם לאחר זיקוק כמשקאות מסוכנים הפוגעים ביכולתם להילחם, וקורבנות המלחמה סובלים מרעב. על רקע זה הוכרז ב 1917 על איסור שימוש בחומרי מזון לייצור משקאות עד סיום המלחמה, ובתחילת 1918 הוכנס חוק היובש כתיקון לחוקה ועבר לאישור במדינות השונות. בהמשך החלו בצעדי חרם על יצרני משקאות ממוצא גרמני. הועלה אף הטענה שהקיסר האוסטרו-הונגרי משתמש באלכוהול מתוצרת אמריקה כדי להכניע את הצבאות האחרים ולהשתלט על אירופה.⁴⁹

מול הלחצים הפוליטיים, יצרני המשקאות ממוצא גרמני עשו בסופו של דבר טעות קריטית: הם גייסו בחשאי את תמיכת ארגון בשם "הברית הלאומית הגרמנית - אמריקאית (NGAA) שהוקמה ב 1901 כדי לקדם את השפה והתרבות הגרמנית באמריקה. אך הניסיון הזה התגלה בחקירה של הסנאט ובסוף 1918 הנשיא וילסון ביטל את האישור לפעולת האגודה. במהלך החקירה התגלה גם חלקו הפעיל של סימון וולף, הנשיא לשעבר של ארגון "בני ברית" היהודי, בהתנהלות של יצרני המשקאות נגד חוקי היובש. כך, במהלך שנת 1919 ובתחילת 1920 למעלה מ 35 מדינות אישרו את התיקון ה-18 שקבע כי ייצור ומכירת משקאות "רעילים" בארה"ב הינו בלתי חוקי.⁵⁰

למרות חקיקת היובש, היה עדיין אלכוהול ברחבי ארה"ב. החוק התיר צריכה ביתית של משקאות שיוצרו ונקנו לפני החקיקה. צרכני האלכוהול רבים שראו את הנולד צברו כמויות גדולות בבתיים והמשיכו להתנהל כאילו החוק לא קיים, בתקווה שכמה שנים יעברו מהר עד לביטול החוק. אך

⁴⁷ דיוויס, 139.

⁴⁸ שם, 141.

⁴⁹ שם, 141-142.

⁵⁰ שם, 143-144.

האגירה הביתית לא הספיקה. החלה פעילות ענפה של הברחות מקנדה, מהאיים הקריביים, ומבריטניה. המשקאות נמכרו בבקבוקים ישירות ממשאיות, מרתפים ומחסנים ביתיים.⁵¹

רוב המבריחים היהודים הסתמכו לגמרי או באופן ניכר על משפחת ברונפמן ממונטריאול שבקנדה, שמקורה היה בבסרביה שברומניה, והגיעו לקנדה ב 1889. השם ביידיש פרושו "איש הליקר" (בבעלות המשפחה עד היום חברת "סיגראס" לייצור ושיווק משקאות חריפים). לאחר שהקימו רשת של בתי מלון מצליחים במערב קנדה, הם החלו לפתח את עסקי המשקאות על רקע הצלחת הברים בבתי המלון. סם ברונפמן הוביל את יוזמת מכירת המשקאות באמצעות הדואר, מול תקנות היובש. כשחוקי היובש נכנסו לתוקף בארה"ב, הברונפמנים החלו לרכוש וויסקי שיוצר בארה"ב ולמכור אותו בקנדה, אחר כך הם רכשו מזקקה בקנטקי, פירקו אותה והרכיבו מחדש אצלם בבית והחלו לעסוק גם בייצור וויסקי. בהמשך הם החלו למכור כמויות עצומות למבריחים בארה"ב, רובם יהודים, שפעלו בערים הגדולות. רוב הסחר הזה התרחש דרך אגם ארי (ERIE) - כך שאנשי האזור קראו לו "האגם היהודי". פעילי הברחות היהודים פיתחו גם פעילות בין-אתנית: לפני כן כנופיות הפשע היו הומוגניות מבחינה אתנית, ועכשיו החלו לפתח קולקטיבים של פשע מעורבים. הדוגמה הידועה יותר היא שיתוף הפעולה בין מאיר לנסקי היהודי ממוצא רוסי, ללוקי לוצ'יאנו האיטלקי - שהקימו את "סינדיקט 7 הגדולים".⁵²

שיתוף הפעולה הבין-אתני היה נחוץ כדי לתפעל את המערכת המורכבת של הברחות הוויסקי: ייצור, ניהול חשבונות, הגנה בנשק, והובלה ליעדים שונים למכירה. אחד הפעילים האיטלקים תיאר את שיתוף הפעולה הזה בין יהודים לאיטלקים "זו היתה חתונה משולשת: יוזמה ואומץ - כח ושרירים - כסף. היהודים נתנו את היוזמה והאומץ, האיטלקים את השרירים - וביחד הם עשו כסף...". אך היו דוגמאות לכך שיהודים היו "מוכשרים" גם לפעילות האלימה - ואחת הבולטת בהן היא של כנופיית הסגול בדטרויט, שאנשיה ידעו גם לחסל יריבים יהודים בעת הצורך. כאמור, לא נכון לייחס רק ליהודים את פעילות ייצור והברחת האלכוהול. ב"חגיגה" הזו היו מעורבים גם אמריקאים ממוצא אירי-סקוטי למשל, שקיימו פעילות ענפה מאד של ייצור וויסקי בהרי האפלצ'ים שמכרו בעיקר לצרכנים בדרום ארה"ב, היכן שיהודים היו מעורבים פחות בפעילות. כמה רבנים במדינות הדרום הגדירו את יחס היהודים שם לחוקי היובש: "רובם תומכים בחוקים - ורובם שותים".⁵³

יהודים, לא כמו צרכני אלכוהול נוצרים שבמסגרת הפולחן הדתי השתמשו ביין בעיקר בכנסיות ולא בבתים, צרכו כמויות של יין במסגרת הפולחן השבועי של קידוש והבדלה בבתים, ולכן חיפשו דרכים להסדיר את העניין, וכן לעקוף בעזרת המציאות הזו את חוקי היובש. לאחר הפעלת החוק, המפקח הכללי על הכנסות ומיסים, דניאל רופר, כתב ישירות לבעל מזקקה יהודי מסינסינטי, וולטר פרייברג, וביקש ממנו סיוע בהסדרת תקנות שיאפשרו ליהודים לצרוך יין בפולחן שלהם. אך הוא הזהיר שיהיה בלתי אפשרי לתת הקלות לשימוש בלתי חוקי. ההסדר שהושג היה שרבנים

⁵¹ שם, 145.

⁵² דייזיס, 148-149.

⁵³ שם, 151-152.

משלושת הזרמים ביהדות ארה"ב ימלאו טפסי בקשה שיגישו לפקידי חוק היובש כדי לקבל אישור להשיג יין ולהפיץ לאנשי הקהילות לבתים.⁵⁴

המהלך הזה שכונה SECTION 6 נכשל כאשר אנשי הרשויות הבינו שהקהילות היהודיות לא בנויות על הירארכיה ברורה ומוסכמת כמו ברשויות החוק האמריקאיות, "אין אצלם משמעת ואין פיקוח, כל אחד יכול להפוך לרבי והמברחים מנצלים זאת..." ב 1925 רשויות היובש הגיעו למסקנה שסמכויות רבניות וחנויות לממכר יין לצרכי פולחן הפכו למקורות הראשיים של אספקת אלכוהול בלתי חוקית. החלה להתגבש תודעה ציבורית שיהודים הם המפרים העיקריים של חוקי היובש.⁵⁵

אחד מהמאשימים המרכזיים של היהודים בהפרת חוקי היובש היה הנרי פורד, תעשיין המכוניות. הוא הפיץ במהלך שנות ה-20 את אמונתו שיהודים שולטים במערכת הכספים ובכלכלה האמריקאית, מנצלים לרעה חוואים אמריקאים, מפיצים תעמולה בולשביקית ומדרדרים את המוסר האמריקאי. לאנטישמיות המוצהרת של פורד הצטרפו גם אנשי הק.ק.ק. שחידשו את פעילותם וזכו לפופולאריות ב 1920, ומיקדו אותה כנגד היהדות והיהודים. במאמר על ספריו של ארנסט המינגווי, המתייחס גם לנטיות אנטישמיות שלו, ובעיקר ברומן "זורח השמש" העוסק במלחמת העולם הראשונה, ישנה גם התייחסות לתנועות ימניות שפעלו בשנות ה-20, כשהבולטת בהן היתה הקלו קלוס קלאן, וגם התייחסות ל"תרומתו של פורד להתגברות האנטישמיות בארה"ב באותה תקופה, בעיקר באמצעות העיתון האנטישמי שהוא החל להוציא לאור בו עסק גם בהפצת שקרים מהפרוטוקולים של זקני ציון.⁵⁶

ב 1922, לואיס מרשל, יו"ר הוועידה של יהודי ארה"ב (AJC) הועמד יחד עם מנהיגים יהודים אחרים במצב מסובך. מול האשמות בבית הנבחרים על מעורבות יהודים בהפרת חוקי היובש, כשהעיד בפני ועדת ההגירה בכוונה להקל על כניסת יהודים ומול האשמות האנטישמיות של הנרי פורד – הם העדיפו שלא להגיב פומבית. גם ב 1924 מול האשמות של פוליטיקאי בשיקאגו בנוסח דומה, מרשל יעץ למנהיג יהודי מקומי להתעלם. [אגב- ב 1924 ארה"ב הטילה מגבלות חמורות על הגירה לתוכה, כולל של יהודים, מה שמנע מאוחר יותר, לאחר עליית הנאצים לשלטון, כניסת יהודים מבקשי מקלט לארה"ב].

מרשל עצמו התנגד לעקרונות חוקי היובש ותמך כבר קודם לכן באי הגבלת צריכה אישית-פרטית, בראייה שזו הגבלת חרויות הפרט משיקולים של טובת הכלל. אך הוא הסכים עם דעתם של מנהיגים יהודים בולטים, כמו פליקס פרנקפורטר ולואיס ברנדייס, שמרגע שהתיקון ה-18 לחוקה הפך לחוק מדינה- יש לציית לו. אך יהודים רבים סירבו לשתף פעולה עם החוק ולכן מנהיגים

⁵⁴ שם, 153-154.

⁵⁵ שם, 154-157.

⁵⁶ מרדכי צבי לוין, 1989. "נטיות אנטישמיות בכתבי ארנסט המינגווי." דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות, 303-308, 306-307.

יהודים נוספים הצטרפו למאמץ לשכנע את האוכלוסייה היהודית לשתף פעולה עם החוק, תחת הסיסמה: "חוק המדינה הוא החוק שלנו"⁵⁷. The law of the land is our law

באחד ממכתביו, קבע לואיס מארשאל, מתוך מרירות רבה, כי לא קרה דבר באותה ארץ, שכה השפיל את משרת הרבנות כמו הדבר הזה. ארגונים יהודים רבים עשו מאמצים גדולים להצניע ולהרגיע את הרוחות הרעות. אך לעומת זאת המשיכו לעזור לרשות המחוקקת לנסח תקנות טובות שיקשו על ניצולו לרעה של הפטור, במטרה לקראת שיתוף פעולה בין הארגונים הרבניים, שבאמצעותו יהיה אפשר לפקח על חלוקת הרישיונות.⁵⁸ הצעד המפתיע והמעניין ביותר שעשו הייתה ויתור מרצון על ליהנות מהפטור, עם אפשרות חלופית האומרת כי אין זו חובה להשתמש ביינות תוססים לקידוש ע"פ ההלכה, ומיץ ענבים, שכמובן לא נכלל ב"איסור", יכול לתפוס את מקומם של היינות התוססים.⁵⁹

הרב יוליוס ראפפורט, חיבר וכתב אודות הקשר הטבעי בין המציאות הארץ-ישראלית, המשופעת בגפנים, לבין השימוש ביין לצרכים דתיים. לדעתו של הרב, אשר טען כי חכמי ישראל בדורותיהם המאוחרים יותר, היו עדים וערים לעובדה, שלא בכל הארצות שאליהן הגיעו היה היין נמצא. לכן מצאו לו תחליפים, או שוויתרו על השימוש בו בכלל. את זה ביסס והשווה ראפפורט למצב הנוכחי אז, שבו אין יין תוסס הנמצא או בהישג יד, על כך לדעתו מותר להשתמש ביינות שלא תססו, להסתפק במשקאות אחרים או לוותר עליהם לגמרי.⁶⁰ בשנים ההן, (1920-1921) חשוב לציין כי האורתודוכסים האמינו בתום לב כי יין תוסס הוא חיוני למילוי חובותיהם הדתיות, דבר שעליו הרפורמים נמנעו מלחלוק. נשיא ארגון הרבנים הרפורמים אז, הרב ליאו פרנקלין, סיפר ודיווח על מכתבים רבים שקיבל מרבנים ברחבי הארץ, שביקשו לדעת האם בסמכותו להוציא את הרישיון הדרוש להם להבטחת יין להם ולחברי קהילתם. הוא מספר שרק מעטים מן הפונים אליו היו חברי הארגונים הרפורמים, לעומת שאר רוב הפונים שלא הכיר כלל ולא היו חברים באף התאגדות רבנית כלשהי, להם סירב להוציא רישיונות. חשוב לציין שכאמור, יהודים לא היו היחידים שהתנגדו לחוק היובש. מהגרים חדשים הגיעו בסוף המאה ה-19 לארה"ב ממערב אירופה, שמספרם כ-5 מיליון ורובם מגרמניה ואירלנד. לחלקם היו הרגלי שתייה אליהם לא רצו לוותר. לכן הסכימו עם הטיעון היהודי ששתיית אלכוהול מועטה איננה מזיקה או מהווה סכנה לחברה האמריקאית.⁶¹

בשנת 1933 תוקן התיקון ה-21 לחוקת ארצות הברית, אשר ביטל את התיקון ה-18- חוק היובש. למרות זאת החוק הפדרלי של ארה"ב עדיין אסר על ייצור משקאות חריפים מזוקקים שלא עם רישיון. להלן אחד מהדיווחים המקוריים על ביטול התיקון ה-18, (5.12.1933) בעיתון ניו יורקר. בפתח הכתבה נראה בתמונה אדגר הובר, ראש ה-אף.בי.איי חוגג עם חברים את ראש השנה, ולאחר מכן מצוטטות שורות של שיר אנטי חוק היובש מ-1919, כפי שדיווח הנסיך אדוארד, אז הנסיך של וויילס ממסעו לקנדה. בכתבה נאמר שביטול החוק אמור לתת לכולם השראה בסוף השנה ותחילת השנה החדשה. ואלה מילות השיר:

⁵⁷ דיוויס, 165-155; יהלום, 124-122.

⁵⁸ יהלום, 126.

⁵⁹ שם.

⁶⁰ שם, 127.

⁶¹ דיוויס, 65-63.

"Four and twenty Yankees, feeling very dry,
Went across the border to get a drink of rye.
When the rye was opened, the Yanks began to sing,
"God bless America, but God save the King!".⁶²

BellemeadeBooks - Writing about reading. 2010. "The End of Prohibition, from The New Yorker⁶²
(1933): "This Repentant Land". BellemeadeBooks - Writing about reading. 12 5. Accessed 12 25,
.2019. bellemeadebooks.blogspot.com/2010/12/end-of-prohibition-from-new-yorker-1933.html

פרק רביעי- פשע מאורגן "יהודי" בדטרויט באותה תקופה

בפרק זה הכוונה היא להמחיש את הזיקה המיוחדת שבין הפשע המאורגן היהודי בתקופה הנבחנת, לבין תקופת היובש בארה"ב, באמצעות התמקדות בעיר דטרויט ובכנופיית פשע יהודית מרכזית בעיר – "כנופיית הסגול" (The Purple Gang).

דטרויט, עיר במדינת מישגן השוכנת בצפון מזרח ארה"ב, בין ימת אירי לימת סנט קליר (נתון חשוב בנושא הברחת האלכוהול, אליו אתייחס בהמשך). העיר גובלת עם קנדה באמצעות נהר דטרויט, המפריד בין דטרויט עצמה לבין ווינדזור, קנדה.⁶³

אותו אזור, גבול בין שתי מדינות מערביות, בהיותו פריפריה לא משך משקיעים בשל הדאגה מסיפוחו למדינה השנייה כתוצאה מעימות עתידי אפשרי. למרות זאת, עבור אותן הקהילות החיות באזורי גבול היתה אפשרות להפיק מכך רווחים. מצדו הקנדי של הנהר, שוכנת העיר וולקוויל, בה התרכזה תעשייה רצינית של מזקקות ויסקי משובחות שסופחה לווינדזור. ומצדו השני דטרויט, עיר השוכנת באזור בו הוכרזו תקנות יובש כבר ב-1916, מה שגרם להתפתחות ביקוש גדול לאלכוהול. הודות לתשתיות המפותחות של מעברי הגבול לשימוש אנשי עסקים באותה תקופה בין שתי הערים הגובלות בנהר דטרויט, הפך הנהר ל"גן עדן" למבריחי אלכוהול. סגן במנהל במערכת האכיפה בדטרויט ציין שדטרויט היא העיר ה"רטובה" ביותר. בנוסף לכך, מכל הערים בדטרויט החוק הופר בצורה מאוד גלויה.⁶⁴

בינואר 1920, כשארה"ב נכנסה כולה לתקופת היובש, בשני עבריו של הנהר נחוותה כבר תקופת יובש מוקדמת יותר, מה שגרם להברחת האלכוהול להיות רווחית עוד 4 שנים לפני הכרזת תקנות היובש הכוללות. כאמור, נקודת המפנה חלה ב-1920 כאשר בארה"ב התקבל התיקון ה-18 לחוקה והוכרז יובש, בעוד שבקנדה ניתן היה לייצר ולמכור. כך הפכה דטרויט לשוק גדול ופעיל עבור אלכוהול מקנדה. תעשיית המשקאות בדטרויט שבה עסקו 50,000 אנשים הייתה גדולה פי 3 מתעשיית הכימיה ופי 10 מתעשיית הסיגריות והטבק. היקף העסקים היה כ-300 מיליון דולר בשנה. תעשיית האלכוהול הקנדית, שסבלה מאוד בתקופה מוקדמת יותר בה הוכרז היובש בקנדה, יכלה להפיק רווחים גדולים עם עסקים בארה"ב.⁶⁵

הרבה מהמבריחים היהודים בתקופה הסתמכו כפי שהוזכר על משפחה יהודית בשם- ברונפמן ("איש הליקר"- בידיש") ממונטריאול, קנדה, שסיפקה להם כמויות גדולות של אלכוהול דרך ימת ארי (Erie), שכונתה גם בהמשך האגם "היהודי" בשל הברחות.⁶⁶

⁶³ Paul Mattihas Tyrell, 2015. "Utilizing a Border as a Local Economic Resource: The Example of the Prohibition-Era Detroit-Windsor Borderland (1920-1933)." *Comparative American Studies* 13 (1-2): 16-30, 16.

⁶⁴ שם.
⁶⁵ Robert Rockaway, 2001. "The Notorious Purple Gang: Detroit's All-Jewish Prohibition Era Mob." *Shofar* 20 (1): 113-130, 116. 2001. רוקאווי, רוזקאווי.

⁶⁶ דייזיס, 149.

במחקר על הבחינה הסוציו אקונומית של התקופה, סיכם מארק הלר את ממצאיו לגבי פעילים בהברחות אלכוהול. הוא מצא שכ-50% מהפעילים היו יהודים, 25% איטלקים, 10% אירים והשאר ממוצא פולני או מקומיים.⁶⁷

לעיתים רחוקות הברחות האלכוהול הפכו לעסק הכולל בתוכו שיתוף פעולה בין-אתני שהיה נחוץ לתפעול המערכת המורכבת של הברחת הוויסקי. החל מניהול חשבונות, והובלת המשקאות ועד להגנה בנשק ומכירה. הרבה מהגרים נמשכו לתעסוקה בתעשיית המכוניות בעיר שהייתה אז רווחית מאוד, אך רק מעטים מיהודי מזרח אירופה עבדו בתעשייה זו, ורובם התמקדו מבחינה כלכלית בעיקר במסחר. הכניסה למקצועות המודרניים ולהשכלה גבוהה, גם בדטרואיט כמו גם למהגרים רבים באותה תקופה בארה"ב, הייתה מוגבלת למדי עד שנות ה-40. כתוצאה מכך היו אז צעירים יהודים שבחרו בדרך הפשע, כדי לפרוץ את גבולותיו של מעגל העוני ששרר בגטו היהודי בעיר. יהודי דטרויט חוו קיפוח כלכלי בבנקים מסחריים, בחברות תעשייתיות, בשירותים ציבוריים נוספים כמו חברות ביטוח ואף חוו אפליה במועדונים מקומיים כמו "מועדון האתלטיקה של דטרויט" (Detroit Athletic club). תקנות וחוקי היובש היוו קרקע פורייה לצמיחת חברות פשע.⁶⁸

היסטוריית הכנופיות בדטרויט קשורה בצורה הדוקה להתפתחות הכלכלית של העיר. כאשר החלו המהגרים להתיישב בדטרויט בכמויות גדולות, החלו להיווצר שכונות על פי שייכות אתנית. כנופיות הפשע הראשונות בדטרויט נוצרו בהתאם לחלוקה אתנית זו.⁶⁹

אחת הקבוצות היהודיות שהוקמה הייתה Sugar House Gang, אשר עיסוקה הראשון היה הגנה על סוחרים ותושבים מפני פגיעות מבחוף. חבריה המקוריים היו צ'ארלס לאיטר- בעל מזקקה ומנהיג בעולם התחתון, הארי פליישר- בריון שהתחיל כנהג הכנופיה והפך לפעיל מרכזי ומחסל. הנרי שור- התחיל כעובד זוטרי בשוק והפך לאשף הכספים של הכנופיה. אירווינג מילברג- התחיל בגיל 17 ונודע כמפעיל נשק מומחה. הארי אטמן- הואשם בעבירות רבות ביניהם רצח עוד לפני גיל 21. הארי קאיוול- בריון. והאחים מוריס ופיל ראידר- התמחו בגניבות, סחיטות ושאר פעולות. קבוצה זו התאחדה בהמשך עם כנופיה מקומית נוספת שהוקמה על ידי סמי כהן- בריון שנודע גם בשם "סמי הסגול". בתחילת שנות העשרים הנהגת הקבוצה עברה אל ארבעת האחים ממשפחת ברנשטיין: אייב, ג'ו, איזידור וריי- שהיגרו עם הוריהם מניו יורק.⁷⁰

בתקופת היובש עברו שתי הקבוצות מעיסוק בגניבות לעסקי זיקוק והברחת אלכוהול ויצור בירה. במקום להתחרות זו בזו, שתי הקבוצות התאחדו על מנת לנצל את האפשרויות להרוויח מעסקי הברחת האלכוהול ונכנסו לעסקי ייבוא האלכוהול דרך הנהר. החל משנות ה-20, הכנופיה

⁶⁷ דיוויס, שם.

⁶⁸ Sidney Bolkosky, 1991. *Harmony & Dissonance: Voices of Jewish Identity in Detroit, 1914-1967*. Dearborn: Wayne State University Press.

⁶⁹ T. Bynum and S.P Varano. 2002. "The Anti-Gang Initiative in Detroit: An Aggressive Enforcement Approach to Gangs." In *Gangs, Youth Violence and Community Policing*, edited by S.H Decker, 214-238. Belmont, CA: Wadsworth, 215.

⁷⁰ רוקאווי, 2001, 117.

המאוחדת שנקראה "Purple Gang" –כנופיית הסגול, הפכה להתאחדות (סינדיקט) הפשע המאורגן הראשון בדטרויט.⁷¹

כנופיית הסגול סימלה אולי יותר מכל דבר אחר את מידת ההיטמעות של יהודים בחברה האמריקאית. מקור השם של כנופיית הסגול שנוי במחלוקת. מקור השם זכה לכמה גרסאות. אחת מהן היא שחנווני מהאיסט סייד של העיר סיפר למשטרה שהם "סגולים כמו הצבע של בשר מקולקל". אחרת מספרת שבאחד ממקומות הבילוי שלהם לחוף אגם סט. קלייר, הם הסתובבו בבגדי ים בצבע סגול. גירסה אחרת טוענת שהם אימצו את שמו של סמי פרפל כהן.⁷²

בשנים הראשונות הכנופיה לא הייתה ידועה מאוד אך כאשר פעולותיהם החלו להיות נועזות ופרועות יותר, שמה של הכנופיה שימש לאפיון של טרור ופשע לסוגיו. ב-1928 כנופיית הסגול הגיעה לשיא הפעילות שלה. הם השיגו שליטה באזור תעשיית המכוניות שהיה מרכזי מאוד בעיר ורכשו לעצמם בתודעה הציבורית שם של אלימות וחוסר רחמים שהשתווה לארגון אל קפונה בשיקגו. הוסכם אז שחבורת הסגול היא הכנופייה היהודית האלימה והקשוחה ביותר בארה"ב. מילטון מזרו (Mezzrow) נגן ג'אז באותה תקופה סיפר שכנופיית אל קפונה הייתה חבורה של משחקי גן ילדים לעומתם.⁷³

מקור הכנסתם העיקרי היה הברחת משקאות. הם שלטו בתנועת המשקאות מקנדה ובבתי הימורים רבים. את העסקים הללו הם הפעילו לעיתים ישירות, או סחטו מהם דמי הגנה (פרוטקשין). בנוסף הם הקימו עסק בשם Art Novelty Company לשינוע הוויסקי הקנדי בין המדינות. הוויסקי היה מגיע לבניין החברה, שם נארז עם תוויות מזויפות ונשלח להפצה ביעדים שונים. חברי הכנופיה ניהלו במשך כמה שנים את העסק היוקרתי שעסק בהעברת וויסקי לאל קפונה בשיקגו.

על מנת להגדיל רווחים הסתעפו חברי הכנופיה לפעילויות נוספות במהלך שנות ה-20. הם הכריחו בעלי בית קולנוע להקרין סרטים במחירים גבוהים יותר, עסקו גם בסמים, הימורים ובנוסף זייפו תאונות לצורך סחיטת כספים מחברות ביטוח. הם היו חוטפים אנשים תמורת כופר, ולא פעם קיבלו על עצמם חוזי חיסול יריבים עבור פושעים אחרים שלא רצו "ללכלך את הידיים".⁷⁴

בנוסף למה שתואר, הם השתתפו גם בפעולות של סחיטת דמי חסות ממכבסות, פיצוץ ושריפת בתי עסק, הברחות והשתלטות על עסקים באלימות. משטרת דטרויט יחסה להם יותר מ-500 מקרי רצח. הם זכו לתואר "הכנופיה היעילה ביותר בתחום החיסולים בארה"ב".⁷⁵

הכנופיה הסגולה סיימה את פעילותה כאשר המשטרה הצליחה לזהות השארת סימנים בזירות פשע, וכאשר כנופיה מתחרה של סיציליאניים התעייפה מהתחרות והחליטה פשוט לחסל אותם. הסיציליאניים פעלו ברמה גבוהה של חשאיות, כך שגם השוטרים וגם חברי הכנופיה הסגולה לא

⁷¹ ביינום ווראנו, שם.

⁷² רוקאווי, 2001, 118.

⁷³ שם, 113. ראה גם אצל: Paul R Kaveieff, 2008. *Detroit Infamous Purple Gang*. Blackpool, UK: Arcadia Publishing.

⁷⁴ שם, 121.

⁷⁵ שם.

הצליחו לעקוב אחריהם. כך, הסגולים החלו להירצח אחד אחרי השני ורובם חוסלו או פחדו להמשיך לפעול בעיר. כשהאיטלקים החלו לפעול נגדם, העיר הפכה לשדה קרב. על פי עדויות רבות של תושבים מהתקופה היה צורך לחפש מחסה לעיתים תוך כדי הליכה ברחוב בשל קרבות חיסולים.⁷⁶

ב-1929 הוגשו כתבי אישום על הפרת חוקי היובש נגד ארבעה מחברי הכנופיה הסגולה (אדי פלטר, אייב אקסלר, הרי סוטון ואריון מילברג), שנידונו לשנת מאסר וקנסות כספיים.⁷⁷ בתחילת שנות ה-30 רוב חבריה של הכנופיה חוסלו או נשפטו לתקופות מאסר. חלקם שוחררו בשנות ה-50 וה-60. בסוף תקופת היובש ב-1933, לאחר שהסגולים נדחקו כבר הצידה על ידי הסיציליאניים – שבאותה תקופה פעלו בהנהגתו של ג'וזף זרילי, המלחמה בעיר הסתיימה וזרילי נשאר השולט בעולם הפשע של דטרויט עד שנת 1977.⁷⁸ למרות היותם לכאורה בעלי כוח ותהילה של אלימות, הסגולים היו כנופייה מקומית שלא הצליחה להתרחב לממדים הגדולים של ארה"ב באותה תקופה.

להלן כמה קווים לדמותם של חברי הכנופיה. בדומה לרוב הגנגסטרים היהודים, הם נולדו בארה"ב או הגיעו בגיל צעיר מאוד- דור שני למהגרים. כילדים, חברי הכנופיה התגוררו בשכונות והלכו לאותו בית ספר. רובם לא סיימו תיכון. הם היו יהודים מסורתיים, הדליקו נרות שבת, אכלו מזון כשר בבית, הלכו לבית הכנסת בחגים, ערכו סדר פסח וחלק מאבותיהם היו פעילים בבתי כנסת. לדת ולתרבות היהודית הייתה השפעה עליהם. בשל אורח חייהם, נקשרה ל"סגולים" מעין הילה שהבדילה אותם בצורה מסוימת מכנופיות פשע אחרות בעיר. מאפיין נוסף שכלל את כל היהודים בעסקי ההברחות באותה תקופה היה מעיין "אחוזה" יהודית סביב העסקים.⁷⁹ ולהשלמת התמונה, וולצר (Waltzer) הציג תיאורים של "הגטו היהודי" בדטרויט בעשור הראשון של המאה ה-20, אשר כתבים מקומיים תיארו ביקור בו כ"מסע לארץ מוזרה, בה מסתובבים אנשים עם לבוש מוזר, כשהרובע כולו נראה כעמוס במשפחות מרובות ילדים שחיות בתנאים ירודים. כולם עוסקים שם בסחר-מכר כעיסוק מלידה, בינם לבין עצמם ועם העולם החיצון..."⁸⁰.

לאחר התיקון ה-27 לחוקה, ב-1933, שביטל את חקיקת היובש מ-1919 במסגרת התיקון ה-18, (מקרה יחיד ומיוחד בו תיקון לחוקה ביטל תיקון קודם באותו עניין!) הפעילים היהודים המרכזיים בייצור וסחר באלכוהול, בעיקר ברונפמן מקנדה ורוזנטל מאזור ניו יורק, פעלו נמרצות כדי להסוות ולהשכיח את פעילותם בתקופת היובש. הם תרמו כספים רבים מאד למוסדות תרבות וצדקה יהודיים וגם לא יהודים, ברונפמן העביר ב-1936 את מטה הפעילות של עסקיו לניו יורק ושילם סכומים גדולים לשלטונות המס כדי למחוק האשמות ותביעות נגדו מהתקופה הקודמת. לאחר ביטול חוק המדינה ירדה גם רמת האשמת היהודים בתחלואי השימוש באלכוהול, כי הדבר כבר

⁷⁶ רוקאווי, 2001, 123-125.

⁷⁷ שם.

⁷⁸ שם.

⁷⁹ שם, 116.

⁸⁰ Kenneth Waltzer, 2000. "East European Jewish Detroit in the Early Twentieth Century." *Judaism*

49 (3): 291-309, 294.

לא היה רלבנטי. יחד עם זאת לא ירדה בצורה משמעותית הגישה האנטישמית, שחזרה להתמקד בטענה המסורתית בדבר השליטה של יהודים בכסף, העולמי והלאומי.⁸¹

⁸¹ דייזיס, 193.

לסיכום העבודה אפשר לומר, בהקשר של שאלת החקר, שיהודים נכנסו לעולם הפשע בדומה לבני קהילות אתניות אחרות, כמו האיטלקים או האירים, כי זו הייתה הדרך המהירה ביותר להשגת כוח מעמד ועושר, לעומת הדרך של התקדמות באמצעות השכלה גבוהה או באמצעות תחומי כלכלה ועבודה שונים. ההגירה היהודית ממזרח אירופה התרחשה בתקופה מאוחרת ביחס להגירת נוצרים ממערב אירופה ולכן היה ליהודים שבחרו בכך, מודל של פשע מאורגן לחיקוי. משום שההגירה היהודית הייתה מאוחרת כאמור ו"צעירה", היה על צעירי הקהילות היהודיות להשקיע מאמצים רבים כדי ליצור לעצמם מקום בחברה האמריקאית שלא התייחסה אליהם תמיד בחיוב ולא קיבלה אותם בזרועות פתוחות באותה התקופה. וכך היה גם לגבי השתלבות בעולם הפשע שכבר התגבש לפני כן.

המאפיינים העיקריים במעורבותם של היהודים בפשע המאורגן היו: היהודים הקימו חברות משל עצמם, ולא הצטרפו בדרך כלל כנספחים לכנופיות אחרות; חברי הכנופיות היהודיות פעלו גם, לפחות על פי תפיסתם, כהגנה על בני עמם שהיו חשופים לפגיעות של כנופיות פשע אחרות. מאפיין נוסף היה ההזדהות היהודית התרבותית-אתנית של חברי הכנופיות במקביל לפעילותם בעולם הפשע. כך למשל, הם פעלו לעיתים קרובות כבני ובעלי משפחות "הגונים", הלכו לטקסים בבתי כנסת, ובשלב מאוחר יותר אף הביעו הזדהות עם היישוב היהודי בארץ ישראל.

מאפיין חשוב שהבדיל את הפשע המאורגן היהודי לעומת האיטלקי או האירי היה שזו הייתה תופעה "חד פעמית" למשך תקופה של כ-20 שנים ללא המשכיות בין הדורות, בעוד שבקהילות אתניות אחרות הייתה "העברת לפיד" בין דורות במשפחה.

דבר חשוב נוסף היה היחס המבין והגמיש בדרך כלל של מנהיגי הדת והתרבות היהודים כלפי העיסוק בסחר באלכוהול, על רקע החשיבות של צריכת אלכוהול-ייין בפולחן היהודי השוטף. אחד מהתנאים שאפשרו את "הצלחת" כנופיית הסגול בהקשר הברחות האלכוהול היה המיקום הגאוגרפי בו שכנה דטרויט כפי שהופיע בתיאור בפרק הרביעי, וכן הקשר עם משפחת ברונפמן היהודית מקנדה שסיפקה כמויות גדולות של אלכוהול.

דבר נוסף ראוי לציון הנוגע לכנופיית הסגול, הוא שכנופיית פשע הם הגיעו לשיא היכולת המיומנות והיעילות, עם יתרונות ברורים לעומת כנופיות אחרות בעיר ובסביבתה, עד שחלקם חוסלו על ידי כנופיה איטלקית מתחרה או על ידי רשויות האכיפה.

סוף דבר: ההקשר המשפחתי

משפחתי מצד אבי מקורה בארה"ב, אליה היגרו בתחילת המאה ממזרח אירופה. המשפחה שלי מהווה דוגמה המתארת את חייהם של מהגרים באותה תקופה. כך מההתחלה, בחייהם במזרח אירופה, מבחינת הסיבות להגירה, תחילת המחייה והקשיים בארה"ב, ובסופו של דבר, איך מצאו עצמם במסגרת פשע קל (לא מאורגן), אך בהקשר של פעילות בתקופת היובש.

ההגירה: דוגמה קלאסית של משפחה המהגרת לארה"ב ממזרח אירופה. על מי מדובר?

סבא רבא רבא מצד אבי, מאיר (מקס) פלטר- נולד ב1876.

נישא באזור 1896 לפאני (פייגה) ממשפחת רוטביל, שנולדה ב1881.

שניהם מוורשה, פולין, שהייתה באותה תקופה חלק מהאימפריה הצארית.

תחילה נולדו להם תאומים שמתו מיד בלידה. לאחר מכן נולדו שלושה בנים.

הראשון שנולד ב1900, לו. השני אשר נולד ב1902 היה חי (חיימן) והשלישי בן (בנג'מין) שנולד ב1903.

באותה תקופה באימפריה הצארית, היתה אנטישמיות רבה. ב 1903, פוגרום קישנייב (הראשון), אחד מבין פוגרומים רבים שהביאו את סבי וסבתי להחלטה להגר לארה"ב. בנוסף, אחיה של סבתא פאני, שהיה נשוי לאחות של סבא מאיר, שהיגרו מוקדם יותר לארה"ב, סיפרו ששם יותר בטוח, ויש פחות אנטישמיות.

ב 12 בדצמבר 1903, ההפלגה לארה"ב יוצאת. היעד- אליס איילנד, ניו יורק, בספינה Ss zeeland. הספינה הופעלה על ידי קיטור. על חלק מאחראי הספינה היה למלא את ה "Ship's log", מסמך המלא במידע אודות המהגר, מבחינה רפואית ואישית. את המסמך הזה היו מעבירים לרשויות ההגירה באליס איילנד לבדיקת המהגר. מסיבות כלכליות נרשמו מאיר ופאני בנפרד. פאני עם הבנים לו ובן, ומאיר עם חי.

ב 22 בדצמבר, בלשכות ההגירה נתנו לפאני ולבנים לעבור, אך את מאיר השאירו בצו הסגר מהסיבה (LBPC) אפשרי שיהפוך למקרה סעד. למחרת, ב 23 בדצמבר שיחררו אותו והוא נכנס עם חי לארה"ב, לניו יורק. לפי הרישומים של אליס איילנד, ב1903 נכנסו לארה"ב 635,835 מהגרים.

תחילת החיים בניו יורק. חיו בתנאים מאוד ירודים ב"Lower east side of Manhattan" אזור בו חיו הרבה מהגרים ממזרח אירופה. מאיר עבד כבנאי ופאני עבדה בבית כתופרת ודאגה לבנים הצעירים. הם ורבים נוספים חיפשו מקום לחיים טובים יותר.

חמש שנים חיו בניו יורק, (1903-1098). בין השנים האלו, 1905 נולדה להם הבת אני (Annie) שמתה שנה לאחר מכן כתוצאה מדלקת ריאות. 1906 הולדתו של הנרי (Henry) שמת גם הוא כתוצאה מדלקת ריאות ואבעבעות רוח שנתיים לאחר לידתו.

חשוב לציין, שב 1907 התרחשה בסן פרנסיסקו שריפה ורעידת אדמה שגרמו להרס עצום. מאיר שעבד באותה תקופה בניו יורק כבנאי, חשב מיד על הרס עצום זה כהזדמנות למעבר לשם כמקור עבודה. וכך היה. המשפחה ושלושת הבנים עברו ב 1908 לסן פרנסיסקו שם עבד מאיר כבנאי. שנתיים היו שם ולאחר מכך עברו לשיקגו, שם חיו ארבע שנים נוספות (1910-1914). באותה תקופה בשיקגו נולד מואי (Moe), בפברואר 1911. שנתיים לאחר מכן, בינואר 1913 נולד אייב (Abe), סבא רבא שלי.

בינואר 1914, המשפחה עם חמשת הבנים חזרו לסן פרנסיסקו בגלל מות אחיה של פאני (Harry) שהיה בעל חנות ירקות ופירות ומת כתוצאה מתאונה עם רכב החנות- סוס ועגלה. בני המשפחה לקחו על עצמם את הנהלת החנות. ב 1916 עברה המשפחה לדטרויט. לו בן ה 16 וחי בן ה 14 עבדו שם במפעל גדול בתעשיית המכוניות של Ford.

ב 1920, נולד צ'ופסי (Chopsey). באותה שנה מת בנג'מין, בן ה 17 ממכת ברק.

בנוסף לכך, ב 1920 הוחלט שמאיר ילך לחפש עבודה בלוס אנג'לס יחד עם ג'ו האח של פאני. שם הקימו דוכן ירקות ופירות בפאסדינה, אזור שהיה מאוד אנטישמי. פאני הגיעה מאוחר יותר ללוס אנג'לס ביחד עם צופסי ואייב. איתם הגיעו גם אני – אחותו של סבא מאיר עם בנה סם.

בדטרויט נשארו לו וחי, בני ה 20 עם אחיהם הקטן מואי, בן ה 10. בעזרת הידע הרב שרכשו בתעשיית המכוניות של Ford בדטרויט, הם הרכיבו רכב פורד מודל טי "The Old Lizzie".

ברכב הזה העבירו את החפצים של המשפחה מדטרויט ללוס אנג'לס. אל שלושת האחים הצטרף חבר של לו, גייק "החייל" וקלמן "החירש". בגלל מחסור במקום לדרך, קנו החמישה גם רכב וואן שימש אותם במסע. גייק הביא אתו את הידע לייצור אלכוהול. לפני יציאתם הם ארזו מזקקת אלכוהול קטנה בתוך ה "Old Lizzie". באותה תקופה תשתיות הכביש בארה"ב לא היו מתקדמות והודות לכך הם נזקקו ליותר מ 20 יום למסעם אל עבר לוס אנג'לס מדטרויט.

כאשר הגיעו ללוס אנג'לס ופרקו את תכולת הרכב שאל מאיר את האחים מה זה, בהתכוונו למזקקה. ענו לו חי ולו: "It is beginning of future successful family business". וכך היה. המשפחה קנתה בפרברי לוס אנג'לס, שם הכינו "Moon shine", משקאות חריפים (made under moon shine). את המשקאות החריפים היו מעבירים לחנייה בביתם בעיר, למיכל גדול אותו מילאו. שם היו מבקבים את המשקאות ואז שולחים לצרכנים. כך עשו עד שתם לו חוק היובש והמשקאות חזרו להיות חוקיים.

כיום, אחרי 100 שנה מהזיקוק של האחים פלטר בדטרויט, המשפחה שלי ממשיכה את הדרך והוקמה אצלנו בגולן ביקב פלטר מזקקת אלכוהול מהראשונות בארץ. המזקקה מהווה נקודת חיבור בין מסורת רבת שנים של זיקוק אלכוהול לבין פירושו העכשווי השומר ומכבד את קו של עולם האלכוהול המסורתי.

תודות

על תהליך העבודה והשלמתו אשמח להודות לניר יהודאי, המנחה לעבודת גמר בהיסטוריה מטעם בית הספר. ניר מאוד עזר לי בהתמודדות עם כתיבת העבודה, בצורה המקצועית והטובה ביותר. בחיפוש אחר מקורות, התמודדות טכנית עם כתיבת העבודה ותרגום מאמרים מהשפה האנגלית. בנוסף אשמח להודות לסבא שלי, סם פלטר, על עזרה גדולה בכתיבת העבודה וההקשר המשפחתי בפרט. על זמן איכות נפלא יחד שהיה מלא בסיפורים משפחתיים אודות התקופה המלווים בתמונות וידע רב.

- אלרואי, גור. 2012. "ההגירה היהודית לארץ ישראל ולארצות הברית בראשית המאה העשרים: ניתוח חברתי-דמוגרפי." *מגמות* מח (3-4): 485-459.
- ברקאי, אברהם. 1985. "יהודים דוברי גרמנית בגיטאות המזרח." *דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות*, 197-204.
- הלום, שלומית. 1983. "קיום יהודי בצלו של החוק האמריקני: עיון בחוק היובש' ובפטור שצורף אליו." *תרביץ* 117-136.
- כיום, עזיזה. 1999. "תרבות מערבית, תיוג אתני וסגירות חברתית: הרקע לאי-השוויון האתני בישראל." *סוציולוגיה ישראלית* 2: 385-428.
- לוי, מרדכי צבי. 1989. "נטיות אנטישמיות בכתבי ארנסט המינגווי." *דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות*, 303-308.
- לשצינסקי, יעקב. 1960. *היהודים בארצות הברית*. ירושלים: מוסד ביאליק.
- קפה דהמרקר. 2009. "היו זמנים באמריקה - ראיון עם רוברט רוקאווי." *קפה דהמרקר*. 4 24. התבצעה גישה ב- 20 5 2019. http://cafe.themarker.com/post/1001082/module/blog_post/?plasma=true
- רוקאווי, רוברט. 1980. "עלייתו ונפילתו של הגאנגסטר היהודי." *זמנים* (4): 82-89.
- רוקאווי, רוברט. 1994. *הגנגסטר היהודי בארצות הברית- חייו ופשעיו בראשית המאה ה-20*. ירושלים: גפן.
- רוקוואי, רוברט. 1990. *מהגרים, פועלים וגנגסטרים: פרקים בתולדות היהודים בארצות הברית*. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב.
- BellemeadeBooks - Writing about reading. 2010. "The End of Prohibition, from The New Yorker (1933): "This Repentant Land"." *BellemeadeBooks - Writing about reading*. 12 5. Accessed 12 25, 2019. bellemeadebooks.blogspot.com/2010/12/end-of-prohibition-from-new-yorker-1933.html.
- Bolkosky, Sidney M. 1991. *Harmony & Dissonance: Voices of Jewish Identity in Detroit, 1914-1967*. Dearborn: Wayne State University Press.
- Bynum, T.S, and S.P Varano. 2002. "The Anti-Gang Initiative in Detroit: An Aggressive Enforcement Approach to Gangs." In *Gangs, Youth Violence and Community Policing*, edited by S.H Decker, 214-238. Belmont, CA: Wadsworth.
- Chamberlain, A, A Yanus, and N Pyeatt. 2016. "The Connection Between the Woman's Christian Temperance Union and the Prohibition

Party." *Sage Open*. October-December. Accessed 11 15, 2019.
<https://journals-sagepub-com.mgs.oranim.ac.il/doi/pdf/10.1177/2158244016684373>.

Davis, Marni. 2012. *Jews and Booze: Becoming American in the Age of Prohibition*. New York: NYU Press.

Goldscheider, C. 1992. "Demographic Transformations in Israel: Emerging Themes in Context." In *Population and Social Change in Israel*, edited by C Goldscheider, 1-38. Boulder: Westview Press.

Kavieff, Paul R. 2008. *Detroit Infamous Purple Gang*. Blackpool, UK: Arcadia Publishing.

Perlmann, Joel. 2006. "The Local Geographic Origins of Russian-Jewish Immigrants, Circa 1900." *Working Paper, No. 465*. Annandale-On-Hudson, NY: Levy Economics Institute of Bard College.

Rockaway, Robert A. 2001. "The Notorious Purple Gang: Detroit's All-Jewish Prohibition Era Mob." *Shofar* 20 (1): 113-130.

Rubin, Rachel. 2002. "Gangster Generation: Crime, Jews and the Problem of Assimilation." *Shofar* 20 (4): 1-17.

Tyrell, Paul Mattihas. 2015. "Utilizing a Border as a Local Economic Resource: The Example of the Prohibition-Era Detroit-Windsor Borderland (1920-1933)." *Comparative American Studies* 13 (1-2): 16-30.

Waltzer, Kenneth . 2000. "East European Jewish Detroit in the Early Twentieth Century." *Judaism* 49 (3): 291-309.

The "Old Lizzie"

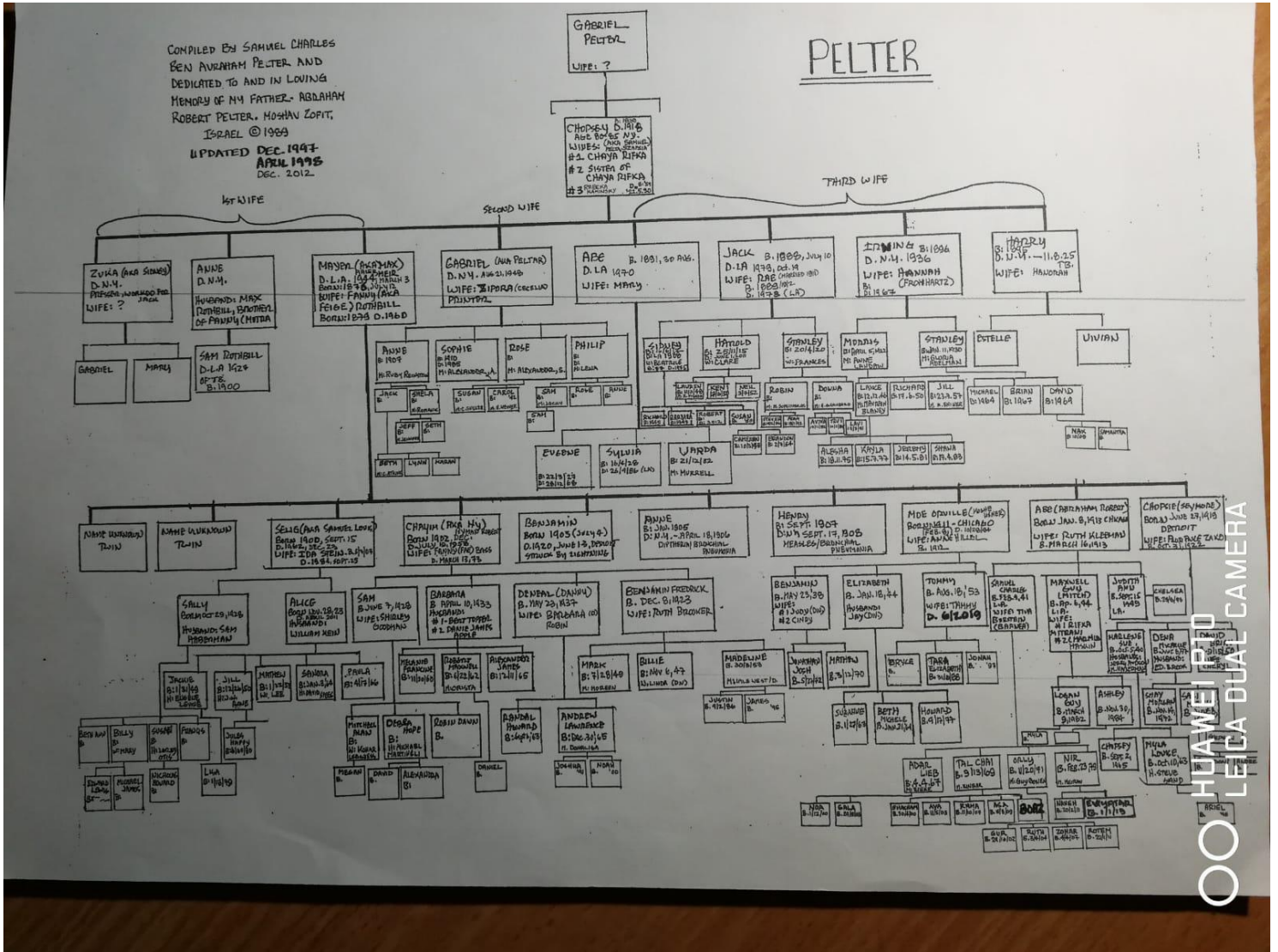

סבא רבא רבא מאיר וסבתא רבתא רבתא פאני המחזיקה בזרועותיה את סבא רבא אייב. התמונה
צולמה בשיקגו בשנת 1913, בחנות הפירות והירקות שלהם.

1.

עץ המשפחה של משפחתי מצד אבא- פלטר. כך שהקומה השלישית מלמעלה שייכת לסבא מאיר, השלישי משמאל. הקומה מתחתיו כוללת את עשרת ילדיו. אני נמצאת בקומה התחתונה ביותר מצד ימין.

פסח משפחתי ראשון בלוס אנג'לס אפריל 1922. משמאל לימין: סבא רבא אייב, אמו פאני המחזיקה את צ'ופסי, סבא רבא רבא מאיר, סם רוטביל-בנה של אנה, אחות של סבא מאיר, מימינו אנה. והדודים חי מואי ולו.

מאיר ופאני עם הילדים חי, לו ובנג'מין בניו יורק 1907-1908

רשימת נוסעים מספינת ההגירה לארהב SS zeeland .

סבא מאיר נמצא בשורה 29, יחד עם לו בשורה 30. פאני נמצאת עם חי ובנג'מין בשורה 1,2,3.

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE U. S. IMMIGRATION OFFICER AT PORT OF ARRIVAL.

Registered by the regulations of the Secretary of the Treasury of the United States, under Act of Congress approved March 3, 1903, to be delivered to the U. S. Immigration Officer by the Steamship Company of any vessel having such passengers to be landed upon arrival at a port in the United States.

S.S. *Zeeland* sailing from *Antwerp* on *Dec 18* 1903 Arriving at Port of *New York* on *Dec 21* 1903

No.	Name	Sex	Age	Profession	Country of Birth	Place of Birth	Port of Origin	Remarks
1	<i>Almond Gyle</i>	<i>M</i>	<i>40</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
2	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>30</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
3	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
4	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
5	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
6	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
7	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
8	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
9	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
10	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
11	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
12	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
13	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
14	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
15	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
16	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
17	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
18	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
19	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
20	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
21	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
22	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
23	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
24	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
25	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
26	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
27	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
28	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
29	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>
30	<i>Almond</i>	<i>F</i>	<i>2</i>	<i>carpenter</i>	<i>Belgium</i>	<i>Antwerp</i>	<i>Belgium</i>	<i>Admission fee paid</i>

X 27 *Almond Gyle* wife 32 ✓

X *Almond* 9 ✓

X *Almond* 24 ✓

X *Almond* ✓

LEICA DUAL CAMERA
HUAWAI P10

1171

S. S. *Zealand* Officer of an *sailing fr*

NAME IN FULL	Age		Married or Single	Calling or Occupation	Able to—		Nationality. (Country of last per- manent residence.)
	Yrs.	Mos.			Read.	Write.	
	3	4	5	6	7	8	
1. <i>Erige Pellet</i>	24		<i>single</i>	<i>House</i>	<i>no</i>	<i>no</i>	<i>Russia</i>
2. <i>Selig</i>	2		<i>single</i>				
3. <i>Bensie</i>			<i>single</i>				
4. <i>Fritz Selikowicz</i>	37		<i>married</i>	<i>House</i>	<i>no</i>	<i>no</i>	
5. <i>Thomas Goldenberg</i>	21		<i>single</i>	<i>House</i>	<i>yes</i>	<i>no</i>	
6. <i>Schoten Krasnowicz</i>	40		<i>married</i>	<i>House</i>			
7. <i>Moshe Krasnowicz</i>	19		<i>single</i>				
8. <i>Chane Offenber</i>	31		<i>married</i>		<i>no</i>	<i>no</i>	
9. <i>Levi Lager</i>	21		<i>single</i>		<i>no</i>	<i>no</i>	
10. <i>...</i>

נספח 2: הצעת החקר המקורית

שם בית הספר: עינות ירדן סמל המוסד: 260067

הצעת חקר לעבודת גמר

פרטי התלמיד	פרטי המנחה
ת.ז. 214230229	ת.ז. 005843743
שם: איה פלטר	שם: ניר יהודאי
תאריך סיום: דצמבר 2019	תואר אקדמי: ד"ר
טלפון: 0542116664	מקום עבודה: עינות ירדן
מייל: ayapelter7@gmail.com	טלפון בעבודה: 04-6940541
	כתובת פרטית: קיבוץ שמיר
	טלפון בבית: 050-7513585
	מייל: niry@eynot.org.il

המקצוע (תחום): היסטוריה

נושא העבודה: גנגסטרים יהודים בארה"ב בתקופת היובש: דטרויט כמקרה חקר

מטרת העבודה:

בשנת 1920, עם תחילתה של תקופת היובש בארה"ב, שני אחיו של סבא רבא שלי, לו וחי, יצאו למסע מדטרויט ללוס אנג'לס. הם נסעו במכונית פורד מודל טי אשר כונתה Old lizzie ובתוכה מזקקה קטנה לייצור אלכוהול ביתי. על רקע הסיפור המשפחתי, הכוונה שלי בעבודה היא ללמוד ולחקור את הפעילות, אשר היוותה חלק מתופעה רחבה יותר של יהודים יוזמים ומשולבים בפשע מאורגן בארה"ב.

הצגת הבעיה / שאלת החקר

מה היו הגורמים שהביאו יהודים לעיסוק בפשע מאורגן במהלך התקופה, ובמה התאפיינה המעורבות שלהם בתופעה?

הצגת הבסיס העיוני / התיאורטי ממנו עולות שאלות המחקר ועליו מתבססת דרך המחקר.

"הרבה נכתב על תרומתם של היהודים לאומנות, למדע, ולספרות האמריקאים, אך מעט מאוד ידוע על השפעתם של יהודים בתחום שונה של החיים בארצות הברית: הפשע המאורגן. לא נגזים

אם נאמר שהתפקיד שמלאו היהודים בראשית דרכו של הפשע המאורגן באמריקה היה חשוב כמעט לזה של האיטלקים. למרות שהיו פושעים יהודים במאה ה-19, הרי שהיתה זו התקופה שבין מלחמת העולם, תקופת 'חוק היובש' והמשבר הכלכלי הגדול, שבה הופיעו הגנגסטרים האמריקאים היהודיים כטיפוסים." רוברט א.רוקאווי- "מהגרים, פועלים וגנגסטרים: פרקים בתולדות היהודים בארצות הברית"

" מאז סוף המאה ה-19 הגנגסטרים היהודים היו חלק בלתי נפרד מהעולם התחתון, בעיקר באזור ניו יורק והחוף המזרחי, כאשר לשיאה הגיעה פעילותם בתקופת היובש, אז גם החל להירקם שיתוף הפעולה ההיסטורי בין דמויות כמו ארנולד רוטסטיין, אבנר זוויילמן, וואקסי גורדון ומאיר לנסקי לבין אנשי המאפיה האיטלקית כמו לאקי לוציאנו, ג'ו אדוניס, פרנק קוסטלו ואלברט אנסטסיה, במה שהוביל לשיתוף הפעולה היהודי-איטלקי ולהקמת סינדיקט הפשע הלאומי בתחילת שנות השלושים של המאה העשרים." ארנולד רוטסטיין- "המאפיה היהודית"

"ראשוני היהודים שהגיעו לארצות הברית באמצע המאה השבע-עשרה, נהנו ממוניטין של אנשים שומרי חוק מדרגה ראשונה ופחות אלימים מכל שאר האוכלוסיה. עיתונאים שביקרו בבתי הכלא בחיפוש אחר סיפור מעניין, ציינו לא אחת כי רק לעיתים רחוקות ראו "פנים יהודיות" בכלא. אך, כאמור, בסוף המאה התשע-עשרה השתנו פני הדברים."

רוברט א.רוקאווי -" הגנגסטר היהודי בארצות הברית-חייו ופשעיו בראשית המאה ה-20"

"סיפורי הגנגסטרים היהודים שאבי וחבריו מספרים כל בוקר אינם אלה שרידים מסיפורי השכונה הישנה, אגדות שנדדו ממועדונים ופינות רחוב לחדרי ישיבות ולמעדניות, ומשם לערי הפרברים, כמו זו שבה גדלתי אני. במשך השנים שבהם סופרו עד שחיקה, אין ספק שסיפורים אלו נופחו ויפו, והותאמו לצורכי המספר יותר מאשר לאלו של השומע. ולכן הסיפור שעמו נותרתי אינו מבוסס על עובדות של ממש אלא על הד שהן הותירו במהלך השנים" "יהודים קשוחים"-ריץ כהן

"הסוציולוג הנודע פראנץ אופנהיימר כתב באחד מספריו, כי ההיסטוריה האנושית אינה אלא תולדות הנדידות והנדודים ההמוניים של בני האדם" "היהודים בארצות הברית"-יעקב לשצ'נסקי

"from 1820 to 1930, an estimated 4.7 million Italians came to the United States. It was the longest and largest exodus from any European nation to the United States in modern times." "A family business"- Francis A.J ianni

פירוט עיקריו של ההיבט המחקרי / המעשי של העבודה. (שיטת העבודה)

יש להציג מערך מחקר שיטתי התואם את התחום-המדעי בו נערכת העבודה ובהתייחס לשאלות-המחקר וההשערות שהוצגו (לא רשימה טכנית של פעילויות).

דוגמה בהיסטוריה:

- איסוף ומיון מקורות מידע מגוונים ועדכניים בהתאם לנושא העבודה ולשאלת החקר
- סיכום ממוזג של המקורות תוך התייחסות לנתונים, עובדות וקטעי מקור שונים
- ניתוח המקורות והממצאים
- הסקת מסקנות

רשימת פרקי העבודה

1. מבוא
 2. מאפייני ההגירה היהודית לארה"ב בשלהי המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20.
 3. מה היו הגורמים לכניסת יהודים לעולם הפשע במהלך התקופה?
 4. "תקופת היובש": נסיבות ומאפיינים.
 5. פשע מאורגן "יהודי" בדטרויט במהלך התקופה.
 6. סיכום.
 7. רשימת המקורות: **רשימת הספרות** עליה תתבסס העבודה - ביבליוגרפיה (רשימה ארעית).
- A.J. Ianni, Francis .*A Family Business: Kinship and Social Control in Organized Crime* .New York: Russell Sage Foundation, 1972.
- Ben Yehuda, Hadas. "How did the Jewish Community Deal with Notorious Gangsters and Organized Crime Stemming from its Midst? " . *The Librarians* . אין תאריך .
 / (התבצעה גישה ב- 15 12 2018). https://blog.nli.org.il/en/new_york_kehillah.
- Rockaway, Robert. "The Notorious Purple Gang: Detroit's All-Jewish Prohibition Era Mob " .
Shofar 113-130 .:(2001) 1 'מס', 20
- Rubin, Rachel. "Gangster Generation: Crime, Jews and the Problem of Assimilation " . *Shofar*
 .1-17 .:(2002) 4 'מס', 20

Schiff, Ellen. "Sinners, Scandals, Scoundrels, and Scamps on the American Jewish Stage".
American Jewish History. 91, מס' 1 (2003): 83-96.

רוקאווי, רוברט א. הגנגסטר היהודי בארצות הברית- חייו ופשעיו בראשית המאה ה-20. ירושלים: גפן הוצאה לאור בע"מ, 1994.

רוקאווי, רוברט א. מהגרים, פועלים וגנגסטרים: פרקים בתולדות היהודים בארצות הברית. תל אביב: המכון לחקר התפוצות אוניברסיטת תל אביב, 1990.

אלרואי, גור. "ההגירה היהודית לארץ ישראל ולארצות הברית בראשית המאה העשרים: ניתוח חברתי-דמוגרפי." *מגמות*, מס' 4-5 (2012): 459-485.

"המאפיה היהודית." *מיתוסים, אגדות והאמת שמאחורי סיפורי המאפיה האיטלקית באמריקה*. אין תאריך. <http://lamafia.co.il/> (התבצעה גישה ב- 12 11 2018).

כהן, ריץ'. *יהודים קשוחים*. תל אביב: מודן הוצאה לאור, 1998.

לשצ'ינסקי, יעקב. *היהודים בארצות הברית*. ירושלים: מוסד ביאליק, 1960.

סרנה, יונתן דניאל. *היהדות באמריקה*. ירושלים: מרכז זלמן שזר, 2005.

לוח זמנים להכנת העבודה

עד סיום חופשת הקיץ ותחילת כיתה י"א - השלמת טיוטה כללית. עד נובמבר 2019 הגשת העבודה לבדיקת המנחה וביה"ס. עד סוף דצמבר 2019 הגשת העבודה למשרד החינוך.